

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2025

Bc. Veronika Valentová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti
Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Valentová**
Osobní číslo: **H23290**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce je zaměřena na problematiku vize konkrétních aspektů budoucnosti chlapců a dívek, kteří vyrůstají v dětských domovech. Pozornost bude věnována také činitelům, které tyto vize a perspektivy ovlivňují a sociální, psychologické a některé další faktory, které formují jejich pohled na svět a budoucnost. Cílem práce je zmapovat konkrétní vize mladistvých v oblasti profese, partnerství, rodičovství a bydlení.

Teoretická část se bude zabývat charakteristikou a základními principy systému ústavní péče. Dále bude zaměřena na legislativu ústavní péče, která poskytne kontext pro pochopení fungování ústavní péče. Zároveň bude pozornost věnována činnosti dětských domovů a podmínkám, které mohou ovlivnit formování identity a chování dětí a mladistvých v dětských domovech.

Praktická část bude zahrnovat výzkum ve vybraných dětských domovech. Data budou shromažďována prostřednictvím dotazníkové metody a následně budou porovnávána. Výzkumný vzorek budou tvořit chlapci a dívky ve věku 15-17 let.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. BITTNER, P. et al., 2007. Děti z ústavů: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte. Brno: Liga lidských práv. ISBN 978-80-903473-4-2.
2. BOWLBY, J.: Child Care and the Growth of Love. 2. Ed. Harmondsworth 1965. ISBN 9780140202717.
3. CAMERON, S. MAGINN, Colin. Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství TOGGA, 2013. ISBN 978-807-4760-006.
4. ERAZÍMOVÁ, L., 2005. Z ústavu do života. Praha: Člověk v tísni. ISBN 80-903510-4-2.
5. JEDLIČKA, R. et al., 2015. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5447-5.
6. MATĚJČEK, Z. Co děti nejvíc potřebují. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2024**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2025**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji: Práci s názvem *Představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že, pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne

Bc. Veronika Valentová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou chtěla poděkovat všem, kteří mě při psaní této diplomové práce podporovali a pomáhali mi.

Nejprve bych chtěla poděkovat svému vedoucímu práce doc. PhDr. Albínovi Škovierovi, PhD., za jeho cenné rady, odborné vedení a trpělivost, kterou mi věnoval během celého procesu psaní práce. Jeho ochota a zkušenosti pro mě byly velkou inspirací. Mé poděkování patří také všem dětským domovům, které se rozhodly podílet na výzkumu, a respondentům, kteří si našli čas a chuť ke spolupráci ve výzkumu. Bez jejich otevřenosti by tato práce nemohla vzniknout. Na závěr bych chtěla poděkovat i mé rodině, přátelům a příteli, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na problematiku vize konkrétních aspektů budoucnosti chlapců a dívek, kteří vyrůstají v dětských domovech. Pozornost bude věnována také činitelům, které tyto vize a perspektivy ovlivňují a sociální, psychologické a kulturní faktory, které formují jejich pohled na svět a budoucnost. Cílem práce je zmapovat konkrétní vize mladistvých v oblasti profese, partnerství, rodičovství a bydlení.

Teoretická část se bude zabývat charakteristikou a základními principy systému ústavní péče. Dále bude zaměřena na legislativu ústavní péče, která poskytne kontext pro pochopení fungování ústavní péče. Zároveň bude pozornost věnována činnosti dětských domovů a podmínkám, které mohou ovlivnit formování identity a chování dětí a mladistvých v dětských domovech.

Praktická část bude zahrnovat výzkum ve vybraných dětských domovech. Data budou shromažďována prostřednictvím dotazníkové metody a následně budou porovnávána. Výzkumný vzorek budou tvořit chlapci a dívky ve věku 15-17 let.

KLÍČOVÁ SLOVA

Ústavní péče, dětský domov, budoucnost, mladiství

TITLE

The ideas of children from children's homes about their future

ANNOTATION

The thesis focuses on the issue of the vision of specific aspects of the future of boys and girls who grow up in children's homes. Attention will also be paid to the factors that influence these visions and perspectives and the social, psychological and cultural factors that shape their world view and future. The aim of the thesis is to map the specific visions of adolescents in the areas of career, partnership, parenting and housing.

The theoretical part will deal with the characteristics and basic principles of the residential care system. It will also focus on residential care legislation to provide a context for understanding how residential care works. At the same time, attention will be paid to the

operation of children's homes and the conditions that can influence the identity formation and behaviour of children and adolescents in children's homes.

The practical part will include research in selected children's homes. Data will be collected through a questionnaire method and then compared. The research sample will consist of boys and girls aged 15-17 years.

KEY WORDS

Institutional care, children's home, future, teenagers

OBSAH

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	11
ÚVOD	12
TEORETICKÁ ČÁST	14
1. Systém ústavní výchovy v ČR.....	14
1.1. Vymezení ústavní výchovy.....	14
1.2. Legislativní rámec ústavní výchovy	15
1.3. Zařízení ústavní výchovy	17
1.4. Dětský domov	19
2. Vývoj osobnosti dítěte v ústavní výchově.....	22
2.1. Sociální zázemí dítěte s nařízenou ústavní výchovou	24
2.2. Psychická deprivace.....	26
2.3. Potřeby dítěte (dle Matějčka).....	27
2.4. Adolescence	29
3. Psychologická a sociální charakteristika současné generace dospívajících	32
4. Vize otevřené budoucnosti	35
4.1. Profese	36
4.2. Partnerství	36
4.3. Rodičovství	37
4.4. Bydlení.....	37
PRAKTICKÁ ČÁST	39
5. Metodologie výzkumu.....	39
5.1. Cíl výzkumu.....	39
5.2. Metoda sběru dat.....	39
5.3. Charakteristika výzkumného vzorku	40
5.4. Vymezení výzkumného problému a výzkumných otázek	40
5.5. Způsob zpracování dat	41

5.6. Etika výzkumu	41
6. Interpretace dat	42
7. Diskuze	54
8. Závěr.....	57
BIBLIOGRAFIE.....	59
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Graf 1: Věk respondentů.....	42
Graf 2: Pohlaví respondentů	43
Graf 3: Potřebné vzdělání k vysněné profesi	45
Graf 4: Měsíční plat	46
Graf 5: Představa partnerského života	47
Graf 6: Založení rodiny.....	48
Graf 7: Uzavření sňatku v partnerství.....	49
Graf 8: Rodinný život a děti	50
Graf 9: Možnost náhradního rodičovství	50
Graf 10: Oblast bydlení.....	51
Graf 11: Spolubydlení.....	52
Graf 12: Podoba bydlení	53
Tabulka 1: Budoucí profese	44

ÚVOD

Téma této práce „*Představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti*“ je zaměřeno na oblast, která je důležitou součástí pedagogických, psychologických i společenských výzkumů. Děti vyrůstající mimo svoji biologickou rodinu, případně přecházející ze své stávající rodiny do ústavní výchovy, čelí specifické životní cestě, která může ovlivnit jejich pohled na budoucnost. Taková životní cesta je podmíněna velkým množstvím faktorů, se kterými se děti setkávají právě v prostředí dětských domovů.

V prostředí, kde schází přirozené rodinné zázemí, jsou jejich životní aspirace tvořeny nejen vlastními vnitřními prožitky a zkušenostmi, ale také podmínkami a fungováním dětského domova, vztahy s vrstevníky, pečujícími osobami a možnostmi dětského domova. Důležitou roli zde rovněž hraje vnímání rodiny jako takové, vlastního postavení ve společnosti a vzory v myšlení a chování, kterými jsou děti obkloповány. Vliv dětského domova na dítě může být výrazný, pokud je zařízení dobře organizováno a poskytuje vhodné podmínky pro rozvoj dítěte. Dětské domovy mohou nabídnout prostředí, které chybějící rodinnou péči kompenzuje a poskytuje podnětné a strukturované prostředí pro růst dítěte.

V teoretické části této práce bude zohledněn širší kontext základních principů fungování ústavní výchovy. V kontextu této problematiky je zásadní porozumět, jakým způsobem ústavní výchova funguje a jaké v ní mají místo dětské domovy. První kapitola se věnuje systému ústavní výchovy v České republice a je tvořena základními principy ústavní výchovy, kde hraje roli především výchova, kvalita života, role a uplatnění pracovníků a individuální přístup. Součástí jsou také legislativní opatření, která upravují práva a povinnosti fungování ústavní výchovy a ovlivňují její organizaci. Vzhledem k tomu, že je ústavní výchova způsobem, který se snaží suplovat výchovu rodinnou, vyplouvá na povrch vícero činitelů, které vnímání budoucnosti dětí ovlivňuje.

Druhá kapitola se věnuje vývoji osobnosti dítěte v ústavní výchově, který je z důvodu vytržení dítěte z běžného rodinného prostředí velmi specifický. Možným nežádoucím jevem v psychickém vývoji se stává psychická deprivace, protože dítě nemá k rozvoji dostatečné a přirozené podněty. Deprivace negativně ovlivňuje nejen psychický vývoj, ale celkové formování osobnosti dítěte, což může mít vliv na budoucí dospělý život jedince. V rámci zdravého vývoje je třeba uspokojovat základní potřeby dítěte, které jsou zásadní pro kvalitu

života. Nenaplnění základních potřeb pak vede k citovému neuspokojení a následné psychické deprivaci.

Třetí kapitola reflektuje psychologickou a sociální charakteristiku současné generace dospívajících. Analyzuje hlavní rysy a specifika fungování dospívajících v současné době a je zaměřena na jejich způsoby komunikace a vztah k technologiím. Pozornost je věnována také vlivu sociálních sítí, způsobu trávení volného času oproti předchozím generacím a proměnám specifických oblastí.

V souvislosti s psychickými potřebami dítěte je následně pozornost zaměřena na vize budoucnosti v konkrétních oblastech, kterými jsou profese, partnerství, rodičovství a bydlení. V návaznosti na budoucí profesi je v ústavní výchově důležité učit se důslednosti, zodpovědnosti, ale zároveň hledat nové možnosti a zájmy, které pomohou profesní orientaci. Poskytování modelů zdravých vztahů je důležitou součástí ústavní výchovy právě z důvodu narušení rodinného prostředí dítěte a reorganizace jeho mezilidských vztahů. Schopnost navazovat vztahy po prožití traumatické zkušenosti je pro děti často velice náročné a promítá se i v jejich vizích budoucnosti v oblasti partnerství a rodičovství. Bydlení je úzce spjato s pocitem bezpečí a budováním stabilního zázemí, které děti mohou postrádat, tudíž se jejich vize budoucnosti v oblasti bydlení mohou lišit.

Cílem diplomové práce je zmapování konkrétních představ dospívajících ve věku 15-17 let v oblastech profese, partnerství, rodičovství a bydlení. Ke zmapování slouží praktická část, která zpracovává data prostřednictvím dotazníkového šetření, a následné vyhodnocení dat pomocí deskriptivní analýzy. Dotazníkové šetření probíhalo ve vybraných dětských domovech v Pardubickém, Královéhradeckém a Středočeském kraji. Práce sleduje, jak je v současné době vnímána perspektiva ve zmíněných oblastech a jaký postoj k nim děti zaujímají. Hlavním přínosem výzkumu je odhalení schopnosti vnímání osobních ideálů a perspektivy budoucnosti při životě v dětském domově.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Systém ústavní výchovy v ČR

Systém ústavní výchovy v České republice tvoří jednu ze zásadních oblastí sociální politiky a péče o děti, které se ocitly v nepříznivé životní situaci a nemohou zůstat ve své původní rodině. Obecně je systém ústavní výchovy komplexem různých institucí a zařízení, které mají za cíl zprostředkování ochrany, výchovy, uspokojení potřeb, případně resocializace ohrožených dětí mladších 18 let.¹ Na základě individuálních potřeb a případů jsou děti svěřeny do výchovy konkrétního zařízení. Tato kapitola je zaměřena na strukturu, legislativní rámec, fungování a hlavní typy zařízení ústavní výchovy, s důrazem na jejich funkci a úlohu ve společnosti.

1.1. Vymezení ústavní výchovy

Ústavní výchova má v České republice dlouhou historii a představuje významný pilíř v systému sociálně-právní ochrany dětí. O ústavní výchově rozhoduje soud na základě předběžného opatření nebo rozsudku a je zpravidla nařízena z důvodů výchovných a sociálních. Společně s výchovou ochrannou jsou zařazovány do náhradní kolektivní výchovy. Ústavní forma výchovy se zaměřuje na ochranu práv dětí, schopnost zajistit jim veškeré základní potřeby a zlepšit kvalitu jejich života. Tato forma výchovy je vážným zásahem do výchovy rodinné a přebírá odpovědnost za vykonávání funkcí rodiny. Svěření dítěte do ústavní výchovy by mělo být zvažovaným řešením v případě, kdy je zásadně ohrožen vývoj dítěte, nebo v situaci, kdy rodiče nejsou schopni výchovu zajistit, či zaniká rodičovský vztah.² Jedná-li se o ohrožení dítěte, kdy rodina není schopna saturovat potřeby dítěte, může být svěření dítěte do ústavní výchovy žádoucí skutečností.

Ústavní zařízení přebírají kompletní péči o dítě v případě selhání rodiny, avšak z hlediska psychických, emočních a vývojových potřeb nedokáže žádná z forem institucionální péče tyto potřeby zcela naplnit po delší dobu.³ Stává se pak předmětem mnoha spekulací z důvodu možných psychických dopadů na vývoj dítěte zejména v případě dlouhodobého pobytu v zařízení. V současné době je cílem posílit deinstitucionalizaci a možné alternativy,

¹ Srov. SYCHROVÁ, Adriana (ed.). *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8, s. 37.

² Srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Edice učebnic právnické fakulty. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-7239-192-5., s. 35-37.

³ Srov. GURÁŠOVÁ, Helena (ed.). *Výchovná problematika v dětských zařízeních*. Vyd. 1. V Brně: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1996. ISBN 80-7013-212-4, s. 78.

jako je pěstounská péče a adopce. Realita deinstitucionalizace je ale často jiná, kdy dítě střídá biologickou rodinu s mnohými pěstounskými rodinami, a dítě se ocitá v nestabilním prostředí i v tomto případě.⁴ V mnohých spekulacích je povětšinou zřetelná shoda na skutečnosti, že rodina má ve výchově dětí nezastupitelnou funkci. V této souvislosti je však nutno podotknout, že vnímání rodiny a rodinných vazeb je individuální a nemusí být nutně spjato s rodinou biologickou.⁵ Ústavní zařízení musí vždy jednat v zájmu dítěte, tudíž mají rodiny s dětmi právo na společná setkání a vzájemnou komunikaci.⁶

1.2. Legislativní rámec ústavní výchovy

Právní rámec ústavní výchovy je zakotven v několika zákonech, které jsou zaměřeny na ochranu práv dítěte, stanovení podmínek umístění dítěte do ústavní výchovy a na vytvoření bezpečného prostředí vhodného k zajištění potřebné péče. Legislativně ústavní výchovu vymezuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Dalšími dokumenty, které se vztahují k ochraně práv dítěte jsou Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právech dítěte, Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod.

Zákon č. 109/2002 Sb. je základním právním pramenem, který stanovuje, jakým způsobem se ve školských zařízeních zajišťuje ústavní a ochranná výchova. Tento zákon definuje práva a povinnosti dětí a mladistvých svěřených do ústavní výchovy a povinnosti institucí poskytujících ústavní péči. Součástí zákona je rovněž specifikace druhů zařízení, která jsou součástí výkonu ústavní výchovy. Jedná se o dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy a výchovné ústavy zprostředkovávající péči od 3 do 18, výjimečně 26 let.⁷ Zákon charakterizuje postupy, kterými je dítě svěřeno do ústavní výchovy. Základem je

⁴ Srov. ŠKOVIERA, Albín. *Prevýchova ako dialóg V: Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 05.-06.10.2023*. Fakulta filozofická Univerzita Pardubice, Katedra věd o výchově, 2024. ISBN 80-85850-08-7, s. 130.

⁵ Srov. tamtéž, s. 128.

⁶ Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In Drápal, Ljubomír, Bureš, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9, s. 1325.

⁷ Srov. JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9, s. 114-123.

rozhodnutí soudu, který přihlíží ke všem okolnostem případu, zájmům dítěte a možnostem alternativních forem náhradní rodinné péče. Až po zvážení konkrétní situace a všech možných alternativ dochází k nařízení ústavní výchovy. V zákoně jsou stanoveny i povinnosti týkající se výchovy, péče, vzdělávání dětí a přípravy na samostatnost v životě. Dítě má právo na vzdělání, ochranu soukromí, kontakt s rodinou, ochranu před psychickým a fyzickým násilím a další. Mimo jiné zákon určuje požadavky na kvalifikaci personálu a organizaci ústavních zařízení a klade důraz na multidisciplinární spolupráci.⁸

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, stanovuje zásady vztahující se k ochraně práv dětí a definuje instituce a výchovné postupy, které se věnují ústavní výchově. Mezi zásady dané zákonem patří především důraz na zájmy dítěte, rodinné zázemí a výchovu v bezpečném společenském prostředí. Umístění dítěte do ústavní výchovy je definováno tímto zákonem a celý proces začíná podáním návrhu, který může podat státní zástupce, obecní úřad s rozšířenou působností nebo osoba, které bylo dítě svěřeno do péče.⁹ Dítě má v takové situaci právo na žádost o podporu a pomoc u orgánů sociálně-právní ochrany, školských institucí, státních institucí i zdravotnických zařízení. Tyto instituce mají pak povinnost zařídit dítěti pomoc i bez vědomí rodičů nebo zákonných zástupců. Pohled dítěte na věc je vždy brán v potaz, aby byly obhájeny jeho nejlepší zájmy, zároveň však může být tato možnost problematická při rozporných názorech dítěte a rodiče.¹⁰ Povinností institucí je mimo jiné i monitoring situace dětí v ústavních zařízeních a zjišťování, zda jsou naplňovány všechny jejich potřeby.

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, je právní předpis v odvětví soukromého práva a jeho součástí jsou ustanovení, která se týkají péče o děti, ochrany a zabezpečení dítěte v rodinném prostředí. Zákon poskytuje právní vymezení pro ochranu dětí v případě, kdy není možné zajistit výchovu v původním rodinném prostředí. Soudům je umožněno rozhodovat o odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění do zařízení ústavní výchovy, pokud je to v jejich nejlepším zájmu.

⁸ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

⁹ Srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Edice učebnic právnické fakulty. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-7239-192-5, s. 35-37.

¹⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 8 odst. 2. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

Způsobilost pedagogických pracovníků v ústavních zařízeních upravuje zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. V zákoně je vymezena potřebná kvalifikace a podmínky k výkonu pedagogické profese, což souvisí i praxí pedagogických pracovníků v ústavní výchově. Pro děti v ústavní výchově jsou pedagogičtí pracovníci ústředními postavami, které zabezpečují velkou část výchovně-vzdělávacího procesu a pomáhají dětem v sociálním a emocionálním rozvoji. Do kvalifikace je zahrnuta nejen znalost výchovných a vzdělávacích metod, ale i znalost specifických přístupů vhodných pro práci s dětmi, které mají specifické potřeby. Mezi tyto pracovníky zahrnujeme sociální pracovníky, speciální pedagogy a výchovné poradce. Tito pracovníci jsou kromě výchovy a vzdělávání náležitě poučeni o tom, jak pracovat s dětmi s traumatickou či tíživou životní zkušeností. V rámci takové kvalifikace je pracovníkům poskytována možnost absolvovat kurzy, které jsou součástí celoživotního vzdělávání i doplňujících výcviků.¹¹

1.3. Zařízení ústavní výchovy

Zařízení ústavní výchovy v České republice mají za úkol poskytovat dětem nepřetržitě zabezpečení a péči zahrnující výchovu, vzdělávání, zdravotní péči, ošacení, ubytování a stravování. Instituce jsou povinny zprostředkovat dětem bezpečné a kvalitní prostředí, které jim do určité míry nahradí domov a rodinné prostředí, které musely opustit.¹² Děti mají tak jako všichni ostatní svoje fyzické i psychické potřeby a proto, aby mohly být uspokojeny, potřebují vyrůstat v chráněném a uzavřeném prostředí. Potřebují si osvojit každodenní návyky, rozvíjet své schopnosti a dovednosti, k čemuž je třeba uspokojit jejich základní potřeby.¹³ Zařízení ústavní výchovy tvoří rámec ochrany dětí a jsou vymezeny příslušnými zákony a předpisy. V této podkapitole si představíme jednotlivá zařízení a jejich funkci.

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je zařízení zřizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, které zajišťuje ústavní a ochranou výchovu dětem ve věkovém rozmezí 6 a 15 let, případně do konce plnění povinné školní docházky. Do dětských domovů se školou jsou děti

¹¹ Srov. Zákon č. 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, § 2 odst. 1. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.

¹² Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7, s. 24-27.

¹³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Slon, 1999. ISBN 8085850761, s. 20.

svěřeny v případech zásadních poruch chování, které se nedaří změnit nebo zmírnit. Často se jedná o projevy agresivního a násilného chování, vzdorovité chování a nerespektování autorit, záškoláctví, závislosti a trestnou činnost, jako například krádeže.¹⁴ Dětské domovy se školou poskytují dětem integrovanou výuku, která zdůrazňuje respekt ke specifickým potřebám jednotlivých dětí a zaměřuje se na emocionální a společenský rozvoj, který je u dětí v ústavní výchově často narušen. Výuka je upravena s ohledem na individuální potřeby dětí a pedagogové jsou proškoleni ve speciální pedagogice a psychologii.¹⁵ V dětských domovech se školou je rovněž důležitá spolupráce s dalšími školenými odborníky, jako jsou sociální pracovníci a psychologové, kteří pomáhají pedagogům s diagnostikou a tvorbou výchovného a vzdělávacího plánu. V rámci této spolupráce jsou pak děti připravovány k začlenění se do běžného vzdělávacího procesu a každodenních situací v životě.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je dalším druhem ústavního zařízení, které je určeno pro pobyt dětem s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou, nebo předběžným opatřením. Děti jsou do zařízení nejčastěji umístěny na základě rozhodnutí soudu, ale ve výjimečných případech dochází i k umístění na základě dobrovolné písemné žádosti zákonného zástupce. Rozhoduje-li o umístění soud, stanovuje nařízení předběžného opatření, ústavní nebo ochrannou výchovu. Diagnostický ústav je školské zařízení zprostředkovávající krátkodobý pobyt, během kterého probíhá diagnostika a jsou aplikovány speciální metodologické přístupy k posouzení stavu a potřeb dítěte. Jestliže je dítě do zařízení umístěno z důvodu preventivního výchovného pobytu, po ukončení se může vrátit zpátky do rodiny. V případě rozhodnutí soudu se dále pak rozhoduje o dalším umístění dítěte. Mimo ubytování poskytuje zařízení vzdělávací podporu a spolupracuje se školami, kde děti absolvují svoji výuku.¹⁶

Zřizování diagnostických ústavů spadá do správy Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které je rozděluje do dvou kategorií podle věku klientů. Prvním typem je dětský diagnostický ústav, který je určen pro děti od 3 let až do dokončení povinné školní docházky. Druhým typem je diagnostický ústav pro mladistvé, který poskytuje služby dospívajícím ve

¹⁴ Srov. MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. II. vydání. Praha: Portál 2003. ISBN 978-7178-771-X, s. 340.

¹⁵ Srov. Národní pedagogický institut České republiky. (n.d.). *Dětské domovy se školou*. Poradenství [online]. [cit. 27.12.2024]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/detske-domovy-se-skolou>.

¹⁶ Srov. MALACH, Josef. *Základy pedagogiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-293-9, s. 119.

věku mezi 15. a 18. rokem, výjimečně do 19 let. V druhém typu zařízení jsou dospívající dále rozdělováni i podle pohlaví. V každém zařízení se děti sdružují do menších výchovných skupin, které většinou tvoří až osm dětí. Skupiny jsou sestavovány na základě charakteristik jednotlivých dětí, jako je věk, pohlaví a potřeby. V menším počtu dětí může být každému dítěti dopřána dostatečná pozornost a lze se přizpůsobit individuálnímu plánu a potřebám.¹⁷

Výchovný ústav

Výchovný ústav je speciálně zaměřené zařízení na péči a výchovu dětí a mládeže s poruchami chování v případě, kdy je k jejich výchově a fungování ve společnosti vyžadován specifický přístup a kontrolované prostředí. Výchovné ústavy zřizují péči dětem, které jsou starší věku 15 let, soud jim nařídil ústavní nebo ochrannou výchovu a mají závažné projevy poruchového chování, zanedbávání či neuspokojení základních potřeb v původním rodinném prostředí. Zároveň poskytuje služby i nezletilým matkám, kterým byla nařízena ústavní výchova. V případě vážných poruch chování, kdy nelze dítě umístit do dětského domova se školou, je možné dítě do výchovného ústavu umístit od věku 12 let.¹⁸ Cílem je zabezpečit mladistvým bezpečné a stabilní prostředí, ve kterém mohou rozvíjet svoje společenské a emocionální dovednosti pro následnou snazší socializaci. Zřizování výchovných ústavů patří taktéž do rukou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.¹⁹

Zařízení je členěno na jednotlivé výchovné skupiny, které sdružují děti do různých věkových kategorií i obou pohlaví. Počet dětí v jedné skupině se pohybuje okolo pěti až osmi jedinců a přesný počet závisí především na potřebách jednotlivců, například jejich zdravotních a psychických specifikách. Pracovníci se v jednotlivých skupinách zaměřují nejen na vzdělání a výchovu, ale i na rozvíjení společenských dovedností, rehabilitaci chování a následnou reintegraci do rodinného prostředí.

1.4. Dětský domov

Historie dětských domovů v České republice spadá až do období 19. století, ve kterém byly první dětské ústavy zřizovány jako charitativní instituce určené k podpoře osiřelých a zanedbávaných dětí. Po druhé světové válce se princip dětských domovů proměnil pod vlivem

¹⁷ Srov. JANKŮ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocií*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-764-9, s. 39.

¹⁸ Srov. Národní pedagogický institut České republiky. (n.d.). *Výchovné ústavy*. Poradenství [online]. [cit. 27.12.2024]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/vychovne-ustavy>.

¹⁹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071785482, s. 262.

socialistické politiky, která upřednostňovala státní péči před soukromou a náhradní rodinnou péčí. Změny nastaly po roce 1989, kdy se kladl důraz na transformaci systému a zlepšení podmínek pro umístěné děti.²⁰

Dětské domovy v České republice spadají mezi zařízení zajišťující pomoc a péči dětem, které nemohou žít se svojí biologickou rodinou z důvodů nefunkčního rodinného zázemí, sociálních či finančních potíží, případně kvůli zajištění ochrany a bezpečnosti dítěte. Takové rozhodnutí může být vydáno soudem nebo také na základě dohody s rodiči nebo zákonnými zástupci, pokud situace vyžaduje odbornou péči a ochranu v rámci specializovaných institucí. Zařízení poskytují dětem zajištění základních životních potřeb, vzdělání a celkový rozvoj dítěte. Péče je poskytována dětem zpravidla ve věku 3-18 let, případně do ukončení studia, a to na základě uzavření smlouvy.

Cílem dětských domovů je zajistit dítěti bezpečné prostředí k jeho vývoji, pomoc a podporu při překonávání traumatické zkušenosti a prostor pro společenský a emocionální rozvoj. Zařízení přijímají i děti s mírnými mentálními obtížemi, které navštěvují specializované školy, pokud jsou například sourozenci již umístěného dítěte. Vzdělávání dětí probíhá v běžných školách mimo dětský domov. Do celkového rámce cílů je zařazena také snaha o zajištění trvalého rodinného prostředí, ať už se jedná o návrat k biologické rodině, nebo o umístění do náhradní rodinné péče.²¹

Podle zákonných ustanovení mají děti v péči dětských domovů nárok na kapesné a drobné osobní dary, které jim mohou být uděleny při zásadních událostech jejich života nebo jako druh motivace za dosažení dobrých výsledků. Dětské domovy dále zajišťují úhradu nákladů spojených s dopravou do školy, zdravotní péčí, léky a zdravotnickými potřebami, které nejsou hrazeny zdravotní pojišťovnou. Zákon stanovuje také hrazení volnočasových a kulturních aktivit, zájmových kroužků nebo sportovních soutěží. Rovněž se hradí náklady na dopravu k rodinným příslušníkům nebo jiným pečujícím osobám, čímž je podporován kontakt s blízkými osobami. Při odchodu ze zařízení mají děti možnost využít pomoci, jako je vybavení do začátku samostatného života. Pro mladé dospělé, kteří opouštějí zařízení, existuje také

²⁰ Srov. DUNOVSKÝ, Jiří a ZELENKOVÁ, Marta. *Postavení dítěte ve společnosti se zřetelem k sociálnímu osíření*. Praha: Min. práce a sociálních věcí ČR, 1970, s. 72.

²¹ Srov. Flowee.cz. *Jak to vypadá za zdmi dětského domova: Děčák není žádný strašák ani výchovný tábor* [online]. [cit. 12.11.2024]. Dostupné z: <https://www.flowee.cz/civilizace/13759-jak-to-vypada-za-zdmi-detskeho-domova-decak-neni-zadny-strasak-ani- vychovny-tabor>.

možnost dočasného ubytování v domově na půl cesty, který slouží jako přechodná podpora pro osoby do věku 26 let.²²

Organizačně jsou dětské domovy rozděleny na malé výchovné skupiny, které obvykle tvoří 6-8 dětí, což umožňuje vychovatelům lépe poznat osobnost každého dítěte a reagovat na jeho každodenní potřeby. Každá skupina má svého klíčového vychovatele, který zastává roli nejen pedagogickou, ale i psychologickou a sociální podporu. Liší se od jiných ústavních zařízení tím, že například v diagnostických ústavech, kde pobyt dětí bývá přechodný, se v dětských domovech očekává dlouhodobější péče, která v některých případech trvá až do dospělosti.²³

Za fungování zařízení odpovídá jeho zřizovatel, v případě dětských domovů jsou to obvykle krajské úřady, u ostatních zařízení je to ministerstvo školství. Hlavní autoritou v zařízení je ředitel, který dohlíží na celkové fungování a dodržování všech práv a povinností. V případě, kdy dítě potřebuje cokoli konzultovat, může se obrátit na svého vychovatele, sociálního pracovníka, psychologa, případně veřejného ochránce práv. Sociální pracovník musí dítě pravidelně navštěvovat, minimálně každé tři měsíce. Kontrolu dětských domovů provádí také státní zástupci.²⁴

Financování dětských domovů v České republice je závislé na více zdrojích a druzích podpory. Stěžejní roli v jejich financování hrají zřizovatelé, kterými jsou většinou krajské úřady. Tyto úřady zajišťují prostředky na provoz zařízení, včetně nákladů na pracovníky, vybavení a údržbu. Ministerstvo školství také v rámci státního rozpočtu poskytuje metodické vedení a může přispět na speciální projekty spojené se vzděláváním dětí v těchto zařízeních.²⁵

²² Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

²³ Srov. Nadace NF Podpořit. (n.d.). *Dětské domovy* [online]. [cit. 9. 11. 2024]. Dostupné z: <https://nfpodporit.cz/informujeme-vas/detske-domovy/>.

²⁴ Srov. Právo naděství.cz. *Jak to v děčáku chodí* [online]. [cit. 9. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravonadestvi.cz/deti/tvoje-situace/jsi-v-ustavu/jak-to-v-decaku-chodi/>.

²⁵ Srov. DVS. *Financování dětských domovů*. DVS.cz. [online]. [cit. 9. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6756953>.

2. Vývoj osobnosti dítěte v ústavní výchově

Ústavní výchova má zásadní vliv na různé složky osobnosti dítěte a jeho komplexní vývoj. Osobnost dítěte je formována v průběhu života a v ideálním případě se rozvíjí v rodinném prostředí, které dítěti zprostředkovává žádoucí podněty. Dané podněty, které rodinné prostředí poskytuje, umožňují dítěti přirozený a vhodný rozvoj odpovídající jeho věku. V případě, že dítě nemá dostatek vhodných podnětů, může dojít k psychickým i fyzickým změnám ve struktuře osobnosti a celkovém vývoji. V ústavní výchově může být vývoj dítěte z mnoha důvodů ohrožen nebo zpomalen. V případě, že je dítě vytrženo z nebezpečného a nedostatečně stimulačního rodinného prostředí, může však ústavní výchova ovlivnit jeho vývoj pozitivním způsobem.

Jednou z důležitých součástí vývoje osobnosti dítěte je teorie citové vazby (attachment). Rodina je primární společenskou jednotkou, ve které dítě získává první zkušenosti, tvoří si hodnoty a osvojuje si normy. Prostřednictvím komunikace s rodiči, případně pečující osobou, se formuje jeho vnímání světa, zvládání každodenních situací a navazování vztahů s ostatními. Teorie citové vazby je koncept z psychologie zpracovaný Johnem Bowlbym a Mary Ainsworthovou, který zdůrazňuje důležitost vztahu dítěte a pečující osoby, skrz který pak vysvětlují následný vývoj a chování dítěte. Citová vazba se tvoří jako odpověď dítěte na potřebu bezpečí, péče a ochrany. Vytvoření pevné vazby mezi rodičem a dítětem je evolučním mechanismem, který zvyšuje šance dítěte na přežití tím, že posiluje jejich vzájemnou blízkost. Zásadní roli v této blízkosti hraje primární pečovatel, obvykle je to matka, který poskytuje dítěti emocionální i fyzickou péči. Mary Ainsworthová prostřednictvím svých výzkumů definovala čtyři typy citové vazby, bezpečnou vazbu (secure attachment), nejistou vyhýbavou vazbu (anxious-avoidant attachment), nejistou ambivalentní vazbu (anxious-ambivalent attachment) a dezorganizovanou vazbu (disorganized attachment).²⁶

Vedle citové vazby se v průběhu vývoje dítěte utváří další oblasti, které ovlivňují jeho myšlení, chování a celkovou povahu osobnosti. Jedná se zejména o zpracování emocí a psychologický rozvoj, kognitivní a motorický rozvoj, sociální chování a vnímání vlastní

²⁶ Srov. PROKEŠOVÁ, Miriam. *Dítě, radost a výchova*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-281-5, s. 131-132.

identity. V jednotlivých oblastech záleží na individuálních zákonitostech, jako je věk, pohlaví, dosavadní vývoj, zdravotní stav, již zažitá zkušenosti a další.

Kognitivní vývoj je spojen s myšlením, paměťovými schopnosti, učením, rozvojem jazyka a řešením každodenních situací. U dětí, které vyrůstají v ústavní výchově, může být tento vývoj v důsledku nedostatečně stimulujícího prostředí opožděn. Ačkoliv je obvykle cílem ústavních zařízení dostatečná emocionální podpora dítěte a vhodná stimulace, ve větším počtu dětí nemusí být často možné dokonale naplnit všechny tyto potřeby. Chybějící stimulace a omezené zapojování do kreativních aktivit potom brání rozvoji jazykových schopností, zdokonalování paměti a logického uvažování. Přestože ústavní výchova zajišťuje stabilitu a základní přístup ke vzdělání, klíčovou roli hraje dostatek aktivit, které podporují rozvoj kognitivních schopností.²⁷

Motorický vývoj zahrnuje jemnou i hrubou motoriku, která usnadňuje zvládnutí každodenních činností a sebeobsluhy. Jedná se o schopnost manipulace s drobnými předměty, ale i velké tělesné pohyby a celkovou koordinaci těla. Pravidelná tělesná aktivita, jako jsou různé druhy sportu nebo rehabilitačních cvičení, může významně přispět k nápravě těchto nedostatků. Důležité je i začlenění herních aktivit, případně fyzioterapeutických sezení podporujících koordinaci a přesnost pohybů. Zařízení nemusí vždy poskytovat dostatečný prostor k rozvoji pohybu, a tudíž jsou možnosti tělesných aktivit o to důležitější.²⁸

Sociální vývoj dítěte je proces, při kterém si dítě osvojuje dovednosti nezbytné pro navazování mezilidských vztahů, vnímání společenských pravidel a schopnost fungování v kolektivu. U dětí v ústavní výchově tento proces probíhá odlišně a často komplikovaněji v porovnání s dětmi vyrůstajícími v původním rodinném zázemí. V ústavech se děti většinu času pohybují ve skupinách s ostatními dětmi, což může pozitivně podporovat schopnost fungování v kolektivu, ale zároveň omezovat individuální přístup. Tento kolektivní způsob výchovy často vede k tomu, že děti mají slabší individualitu a nedostatečné schopnosti řešit problematické situace, což se odráží v jejich mezilidských vztazích v dospělosti. Dále dětem v zařízení často chybí stálá pečující osoba, což mění jejich vnímání stability vztahů. Chybějící dlouhodobé vztahy s pečujícími osobami mohou vést k nejistým vztahovým vazbám, což se

²⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, 1999. ISBN 80-7184-803-4, s. 8.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 68.

odráží v nedůvěře k ostatním a ve strachu z odmítnutí. Stěžejní je v tomto případě i práce s širším okolím, například informování veřejnosti o potřebách dětí z ústavní výchovy a dostatečný kontakt se společností vně ústavní zařízení.²⁹

Absence individuální péče, omezené emocionální vazby a prostředí využívající tradiční přístupy často brzdí přirozený vývoj dětí, což se může projevat v podobě problémů s adaptací, emoční regulací či mezilidskými vztahy. Zároveň je však třeba zdůraznit, že kvalitní ústavní zařízení s různorodými programy, individuálním přístupem a podporou přirozených sociálních interakcí mohou tyto negativní vlivy zmírnit, případně odstranit. V některých ústavních zařízeních je k dispozici specializované vzdělávání nebo terapeutické služby, které pomáhají dětem s různými potřebami, jako jsou poruchy chování, vývojové problémy nebo speciální vzdělávací potřeby. To může výrazně podpořit jejich kognitivní a emocionální rozvoj. V situaci, kdy původní rodina nebyla schopna zajistit základní potřeby dítěte, může být ústavní výchova žádoucím řešením.

2.1. Sociální zázemí dítěte s nařízenou ústavní výchovou

Děti s nařízenou ústavní výchovou se ocitají v zásadně odlišné životní situaci než jejich vrstevníci vyrůstající v biologických rodinách. Stabilní sociální zázemí by mělo zahrnovat nejen dostatečnou fyzickou péči, ale také podporu emocionálního a psychického rozvoje. Sociální zázemí těchto dětí je typické narušenými rodinnými vazbami, změnami v rodinném zázemí a změnou identity. Sociální zázemí je důležitým faktorem, který ovlivňuje budování identity dítěte a jeho psychický i sociální vývoj. Ve vývoji dítěte je budování identity a pocitu náležitosti k nějakému zázemí zásadní. Změna zázemí s sebou nese různá rizika, ale v mnoha případech se stává nezbytnou. Součástí sociálního zázemí dítěte s nařízenou ústavní výchovou je několik aspektů, které jsou pro vývoj dítěte stěžejní.

Prvním aspektem je možnost udržování vztahu dítěte s biologickou rodinou a kvalita takového vztahu. Kvalita vztahu s biologickým rodičem má klíčový vliv na psychický vývoj dítěte a jeho schopnost navazovat vztahy v budoucnu. Udržování kontaktu s rodinou může být pozitivní skutečností, pokud dochází ke snaze o změnu a zlepšení situace v původním rodinném prostředí. Kontakt probíhá pouze v případě, kdy dítě i rodič projeví zájem. V případě, kdy biologická rodina nespolupracuje, případně ohrožuje život dítěte a nejeví snahu o zlepšení,

²⁹ Srov. VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan (ed.). *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6, s. 43-45.

mohou být rodinné vazby úplně zprerhány. Postoj biologického rodiče závisí i na formě náhradní výchovy. V dětském domově je dítě zabezpečeno, ale biologický rodič nemusí mít pocit, že je jeho vztah s dítětem v ohrožení. Pokud se jedná o náhradní rodinu, pohlíží na ni rodič jako na konkurenci, se kterou může dítě navázat důvěrný vztah.³⁰

Dalším aspektem je existence náhradního domova a forma nového způsobu výchovy. Změna prostředí znamená přechod do naprosto odlišného zázemí, ve kterém musí dítě zvládnout soužití s jinými dětmi a vytvořit si důvěru k novému domovu. Dítě se může cítit izolované, protože je odděleno od své rodiny a sobě blízkých lidí. Možnost vyhledání podpory a pomoci u rodičů nebo příbuzných je omezená a může vést k pocitům osamělosti. Navazování vztahů probíhá především mezi dětmi v jednotlivých skupinách dětského domova. Při výchově dětí v institucích, jako jsou dětské domovy, se vytváří emocionální vztahy nejen mezi dětmi, ale i mezi dítětem a vychovatelem. Tento vztah bývá často povrchní, protože v kolektivních zařízeních trvá pouze dobu přímé interakce mezi dítětem a vychovatelem. Intenzita vztahů mezi dětmi a vychovatelem se se stoupajícím počtem dětí ve skupině snižuje. Jednotlivé vztahy s vychovateli a jimi používané styly výchovy sehrávají podstatnou funkci v psychickém a sociálním rozvoji dítěte.³¹

Fungování v odlišném sociálním zázemí spojuje proces adaptace a socializace. Adaptace dítěte na ústavní prostředí je komplexní a mnohvrstevnatý proces, který zahrnuje proces přizpůsobení se novým podmínkám života, výchově, kontaktu s ostatními dětmi a pracovníky a novým pravidlům. Děti přicházejí do zařízení často pod vlivem emocí a náročných životních zkušeností, což může ztížit jejich přizpůsobení se novému prostředí. Kromě adaptace na okolní prostředí je nutné také přizpůsobení se výchovným stylům a komunikaci s pracovníky zařízení.

Proces socializace v ústavní výchově je pro dítě důležitý, aby si osvojilo pravidla a normy, které jsou potřebné pro úspěšné začlenění se do nové sociální skupiny. Socializace v ústavním zařízení je na rozdíl od rodinné socializace ovlivněna kolektivní povahou prostředí, ve kterém pak děti vyrůstají. V ústavním zařízení se děti učí sociálním dovednostem jako je

³⁰ Srov. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807367318-5, s.132.

³¹ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 8085282-83-6, s. 29.

schopnost spolupracovat, komunikovat, projevovat empatii vůči ostatním a respektovat pravidla a povinnosti.

2.2. Psychická deprivace

Stav psychické deprivace představuje závažný psychologický jev, kdy jedinec dlouhodobě postrádá podněty, které jsou stěžejní pro jeho psychický a emocionální rozvoj. Tento stav je úzce spjat s nedostatečným uspokojováním potřeb emočního a sociálního kontaktu, které jsou nezbytné pro zdravý a žádoucí vývoj osobnosti, zejména u dětí. Pokud tyto potřeby nejsou pravidelně uspokojovány, může dojít k narušení poznávacích schopností, emoční stability a schopnosti fungovat ve společnosti.³²

Dítě již od narození vykazuje základní potřeby, které musí být uspokojeny k jeho přežití a správnému vývoji. V případě, že je rodinné prostředí bezpečné, rodiče většinou dokážou reagovat na tyto potřeby a umožňují dítěti jejich uspokojení. V ústavních zařízeních je rovněž nezbytné, aby pracovníci přistupovali k potřebám dítěte zodpovědně a reagovali na ně. V průběhu vývojových fází dítěte se objevují nové potřeby a s tím i rostoucí nutnost individuálního přístupu, který vede k příznivému rozvoji osobnosti. Pokud jsou potřeby dítěte přehlíženy a nejsou dlouhodobě uspokojovány, dochází k psychické deprivaci a možnému narušení vývoje dítěte.

Langmeier a Matějček rozdělují psychickou deprivaci podle určitých podnětů, ze kterých takový stav vyplývá. Jedná se o deprivaci citovou, podnětovou, významovou a deprivaci identity. Citová deprivace se projevuje v případě, kdy dítě postrádá citové vazby, nemá dostatek citové podpory od pečovatelů a nepocituje stabilitu při navazování vztahů. Podnětová deprivace je závislá na nedostatku vnějších podnětů, což může vést k poruchám vnímání a reagování. U významové deprivace jde o nedostatek vnější struktury a pravidelnosti, což může vést k omezení kognitivního vývoje a zpracovávání informací. Deprivace v oblasti vlastní identity nastává, když dítě nezažívá naplnění osobního a společenského významu, tudíž se necítí být součástí komunitního celku a pochybuje o své roli ve společnosti.³³

Porovnání vývoje dětí z rodinného prostředí a z ústavních zařízení téměř vždy ukazuje na výrazně složitější rozvoj dětí v ústavní výchově, a to především v oblastech intelektuálních,

³² Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*. 2., nezm. vyd. Liberec: Technická univerzita, 1996. ISBN 80-7083-175-8, s. 7.

³³ Srov. LANGMEIER, Jiří a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974, s. 277.

charakterových a emočních schopností. Různé studie se většinou shodují na tom, že negativní dopady ústavního prostředí jsou nejzásadnější u dětí v raném věku, převážně v období mezi 3. až 5. rokem života. V tomto období jsou děti obzvláště citlivé na emocionální naplnění a stabilitu, která tvoří základ pro jejich vnímání a navazování vztahů s ostatními.³⁴

Zároveň může být poukázáno na skutečnost, že existují značné rozdíly ve vývoji psychických funkcí u batolat v ústavní péči, kde například motorické a adaptivní schopnosti jsou jen lehce podprůměrné, zatímco řeč bývá vážně opožděná. Toto napětí se často projevuje zvýšenou podrážděností, neklidem, agresivitou a úzkostnými reakcemi. Takové nerovnováhy mohou ovlivnit i sociální a pracovní postoje dítěte, které pak mívají tendenci se rozvíjet atypicky. Dítě tak často není schopno plně využít svůj potenciál, přestože jeho základní schopnosti mohou odpovídat normám.³⁵

Psychická deprivace se však nemusí týkat pouze zkušenosti s ústavní výchovou, tento stav často probíhá i v nezdravém rodinném prostředí, ze kterého dítě pochází. Takové prostředí může zahrnovat nedostatek lásky, podpory a stabilního zázemí, přítomnost konfliktů nebo násilí, emocionální zanedbávání, případně vysoké a neúměrné nároky na dítě. V takovém případě se ústavní zařízení snaží dítěti poskytnout nové bezpečné zázemí a naplnění potřeb, které byly v jeho původní rodině zanedbávány. Hlavními přínosy ústavní výchovy při řešení psychické deprivace je existence stabilního prostředí, pravidelnost každodenních aktivit, odborná péče ze strany pracovníků, vzdělávání a rozvoj společenské interakce. Dětem se dostává podpory od kvalifikovaných odborníků, jako jsou psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci. Tito pracovníci pomáhají dětem s překonáním traumat a zlepšením psychického stavu dítěte.

2.3. Potřeby dítěte (dle Matějčka)

Zdeněk Matějček, významný český odborník na dětskou psychologii, definoval zásadní psychické potřeby dítěte, které jsou klíčové pro jeho zdravý vývoj. Podle Matějčka tyto potřeby vycházejí z biologických a psychosociálních podmínek lidského života a zahrnují především lásku, jistotu, řád, uznání, a vidinu budoucnosti. Autor zároveň klade důraz na prevenci důsledků nenaplnění těchto potřeb, které mohou vést k zmíněné psychické deprivaci,

³⁴ Srov. LANGMEIER, Jiří a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974, s. 117.

³⁵ Srov. LANGMEIER, Jiří a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd.4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5, s. 184.

problémovému chování a obtížnému zpracovávání emocí přetrvávajícímu až do dospělosti. Ve svém díle „*Náhradní rodinná péče*“ popisuje několik typů psychických potřeb, které by měly být v určité míře a konkrétním věku dítěte naplněny.

Potřeba stimulace

Potřeba stimulace zahrnuje soubor podnětů, které dítě přijímá z okolního prostředí, a podporuje jeho rozumové, emocionální a sociální schopnosti. Už od narození se dítě učí prostřednictvím interakcí se svým okolím, a právě přiměřená stimulace je zásadní pro rozvoj jeho smyslů, myšlení a emocí. Součástí podnětného prostředí by měly být rozmanité možnosti, které dítěti umožňují rozvíjení svých schopností a dovedností. Kromě negativních důsledků nedostatečné stimulace je také důležité dbát na její přiměřenost, kdy není vhodné dítě přetěžovat.³⁶

Potřeba smysluplného světa

Vnímání smysluplnosti světa se odvíjí od podnětů, které se dítěti dostávají. Je potřeba, aby stimulace dítěte byla přiměřená, odpovídající a dávala v daných situacích smysl. Smysluplný svět vzniká na základně konzistentnosti, pravidelnosti a struktury v chování rodičů nebo pečujících osob. Smysluplné podněty umožňují dítěti rozvíjet se a osvojovat si nové zkušenosti. Každodenní rutina, jasně stanovené role v rodině, stabilita vztahů a odpovídající důsledky chování poskytují dítěti orientaci a jistotu. Pokud je tato potřeba nenaplněna, může dítě zažívat pocity chaosu, nejistoty a strachu, což negativně ovlivňuje jeho zpracovávání emocí a schopnost navazovat vztahy.³⁷

Potřeba životní jistoty

Naplnění životní jistoty je často obtížné nezávisle na věku člověka, proto je klíčové se na její uspokojení zaměřit už v dětství. Životní jistota člověku zajišťuje pocit lásky, bezpečí a stabilního sociálního prostředí, a zamezuje tak strachu z neznámého a nepředvídatelného. Jistota se odvíjí od stability vztahů, pozornosti pečující osoby, pravidelnosti v každodenních aktivitách a důvěry v nejbližší okolí. Ztráta této jistoty, například v důsledku změn v rodinném

³⁶ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: [Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s. 54-58.

³⁷ Srov. tamtéž.

prostředí, může vést k psychickým problémům, včetně úzkostí, poruchy citové vazby nebo obtíží v navazování vztahů.³⁸

Potřeba pozitivní identity

Potřeba pozitivního vnímání vlastní osoby je v současné době záležitostí, na kterou je kladen stále větší důraz. Potřeba zahrnuje rozvíjení stabilního a pozitivního vztahu k sobě samému, který dítěti umožňuje cítit se sebevědomě a hodnotně. K tomu je nutné, aby dítě mělo možnost se identifikovat s pozitivními rolemi a vzory, které mu poskytují rodiče nebo dospělí, kteří jsou s dítětem v kontaktu. Vlídny vztah se sebou samotným je nejen o rozpoznání vlastních předností, ale i o pochopení a přijetí vlastních limitů a nedostatků. Dítě, u kterého schází tato pozitivní identita, může čelit problémům s nízkým sebevědomím a pocitům méněcennosti.³⁹

Potřeba otevřené budoucnosti

Otevřená budoucnost a naděje v ní souvisí s možností věřit ve skutečnost, že život má smysl a že budoucnost do života přináší nové možnosti, zkušenosti a příležitosti pro růst osobnosti. Pro zdravý vývoj dítěte je klíčové, aby mělo otevřenou cestu k pozitivním možnostem v budoucnosti v podobě rodinné podpory a láskyplného stabilního prostředí. Hlavní roli v této oblasti hraje i přístup ke vzdělání a dalším formám rozvoje. V případě neuspokojení této potřeby často dochází k vnitřním pocitům beznaděje, nejistoty a ztráty smyslu života.⁴⁰

2.4. Adolescence

Adolescence je obdobím dospívání, které představuje přechod mezi dětstvím a dospělostí. Tato fáze probíhá přibližně 10 let, konkrétně od 10 do 20 let. V průběhu tohoto období dochází ke změnám osobnosti na tělesné, psychické i sociální úrovni. Tyto změny jsou většinou způsobeny vlivem biologických faktorů. Zásadní vliv mají také psychologické a sociální aspekty, které ovlivňují tyto biologické faktory. Průběh dospívání závisí i na specifických společenských a kulturních podmínkách. Jedná se o klíčovou etapu života, která je charakterizovaná určitými rysy.⁴¹

³⁸ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: [Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8, s. 54-58.

³⁹ Srov. tamtéž.

⁴⁰ Srov. tamtéž.

⁴¹ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1, s. 367.

Vágnerová charakterizuje dospívání jako období dvou fází, fáze rané adolescence a pozdní adolescence. Raná adolescence probíhá ve věku 11-15 let a v této fázi probíhá především tělesné dospívání. Tělesné dospívání je na první pohled nejvíce zřetelná změna a je spojená s pohlavním dozráváním. Fáze pozdní adolescence probíhá ve věku 15-20 let. Tato fáze je velmi důležitá kvůli změnám v psychické a sociální oblasti a oblasti reprodukční zralosti.⁴² Mezi pohlavími dochází ke změnám v tělesné stavbě, proporcích, a také se zvyšuje výkonnost, koordinace a fyzická odolnost. Fyzický vzhled formuje mentální obraz jedince o jeho těle, ovlivňuje jeho pocity vůči němu, způsob, jakým ho vnímá, přemýšlí o něm a jaký k němu má vztah.⁴³

V rámci emocionálního rozvoje adolescenti zažívají hluboké a intenzivní city, jako je láska a zklamání. Emoce jsou v tomto stádiu intenzivní, ale dostávají se pod kontrolu jedince, který je do určité míry dokáže stabilizovat. V souladu se společenskými pravidly jsou adolescenti schopni vyjadřovat různé emoce v různých typech vztahů. Sebepojetí se v tomto stádiu taktéž stabilizuje. Vzhledem ke kognitivnímu rozvoji se adolescentovi rozšiřuje jeho pohled na svět, prohlubují se jeho názory, což vede k touze nalézt vlastní interpretaci světa a vlastní roli v něm.⁴⁴

Období adolescence je klíčové i z hlediska formování osobní identity, která v této fázi života prochází zásadním a vysoce významným procesem. Dospívající jedinec v této fázi začíná intenzivněji zkoumat a formovat svou vlastní identitu. To zahrnuje nejen rozpoznání své jedinečnosti, ale i prozkoumávání hlubších otázek o sobě samém a své existenci. Tato období sebepoznání jsou spojena s pocitem pátrání po tom, kým jsem, kam směřuji a proč jsem na tomto světě. Tyto otázky nejsou pouze osobními úvahami, ale jsou silně provázány s osobními prožitky, hodnotami a emocemi, které si adolescent vytváří v průběhu svého vývoje. Adolescent se začíná zaměřovat na to, jak je vnímán okolním světem, a jak on sám vnímá tento svět kolem sebe. Významnou součástí tohoto procesu je hledání svého místa v širší společnosti. V tomto

⁴² Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1, s. 369-370.

⁴³ Srov. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 424-425.

⁴⁴ Srov. SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. Psyché. ISBN 978-80-247-3311-1, 74-75.

období tedy dochází k utváření nejen osobní identity, ale i k rozvoji přehledu o tom, jaké místo chce jednotlivý jedinec zaujímat v širším společenském kontextu.⁴⁵

V adolescenci dochází k obdobnému procesu, který je v literatuře zmiňován jako druhé období vzdorů, jež představuje stěžejní fázi ve vývoji vztahů mezi jednotlivci a autoritami, jako jsou rodiče nebo vychovatelé. V tomto období se jedinci začínají vymezovat vůči autoritám, mají tendence zpochybňovat pravidla, která jsou jim stanovena, a testují hranice toho, co si mohou dovolit. Jedná se o dobu, kdy se adolescenti snaží zjistit, jak pevně jsou nastavené hranice v jejich okolí a zda je mohou porušit, aniž by došlo k výrazným důsledkům. Tento proces zkoušení hranic často souvisí s jejich neochotou akceptovat přímou kontrolu a autoritu dospělých.⁴⁶

Jakmile se začnou adolescenti osamostatňovat od rodiny, začínají navazovat nové vztahy s vrstevníky, kteří jsou v podobném věku. Tato nově vytvořená pouta jim poskytují pocit jistoty a stability, kterou postupně ztrácejí během procesu oddělování se od rodičů. Vytváření vztahů mimo rodinu je pro dospívajícího člověka zásadní, protože mu umožňuje připravit se na hlubší a trvalé emoční vztahy, které přijdou v dospělosti. Je důležité poznamenat, že u každého jedince se tento proces může odehrávat v jiné podobě a v jiném čase. Někteří dospívající zažívají určité fáze navazování vztahů dříve, zatímco u jiných se mohou vzájemně překrývat. Každý jedinec si prochází jedinečnou životní cestou, která ovlivňuje tento vývojový proces.⁴⁷

⁴⁵ Srov. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6, s. 429.

⁴⁶ Srov. JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5, s. 40.

⁴⁷ Srov. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1284-9, s. 154.

3. Psychologická a sociální charakteristika současné generace dospívajících

Současná generace dospívajících vyrůstající v době rychlého vývoje technologií a mediálního rozvoje, často nazývaná jako Generace Z, se svým způsobem života a novými možnostmi liší od generací předchozích. Mladiství v současné době čelí specifickým výzvám, které se odrážejí v jejich vnímání světa a vlastní budoucnosti a zároveň využívají neustále rozvíjejících se příležitostí, které byly pro předchozí generace v období dospívání nemyslitelné. Rychlé změny a stále nové podněty mají vliv na psychiku jedince a jeho fungování ve společnosti, především právě v období dospívání, kdy se intenzivně rozvíjí jeho identita.

Z psychologického hlediska lze dospívání popsat jako proces hledání vlastního postavení ve společnosti, vnímání sebe samého a utváření si vlastních hodnot v životě. Dospívající jedinec se učí zodpovědnosti za své jednání a v rané fázi jsou mu bližší spíše vrstevnické přátelské vztahy nežli vztahy s rodiči. Toto období je typické i touhou po objevování nových zájmů a možností a jistou zvědavostí. V současné době zde máme několik aspektů, které odlišují možnosti duševního vývoje od generací předchozích.⁴⁸

První odlišností je již zmíněný technologický pokrok a přístup k médiím všeho druhu. Rozvoj technologií současné generaci ulehčuje spoustu práce, urychluje komunikaci a usnadňuje řešení každodenních i náročných situací. Prostředky, jako jsou chytré telefony, hodinky, tablety a notebooky s přístupem k internetu jsou v dnešní době často samozřejmostí.⁴⁹ Přístup k internetu umožňuje rychlý přístup k informacím a komunikaci prostřednictvím sociálních sítí. Tento pokrok s sebou nese i řadu úskalí, které se pro dospívajícího člověka mohou stát zásadními. Možnost rychlého přístupu k informacím je spjatá s přístupem ke všemu, co kdy bylo na internetu zveřejněno. Lidé se pak rychle a bez problému mohou dostat k dezinformacím, hoaxům, stránkám s násilným nebo sexuálním podtextem, případně stránkám provozujících nelegální činnost. Komunikace skrz sociální sítě zvyšuje šanci setkání se s kyberšikanou a internetovým obtěžováním.

Rychlý přístup k informacím a sdílení informací o sobě samotném na sociálních sítích se stává rizikovým i v oblasti vnímání sebe samého a budování sebevědomí. Lidé v dospívání mají

⁴⁸ Srov. MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7, s. 46-51.

⁴⁹ Srov. CHAPMAN, Gary, 2010. *The Five Love Languages of Teenagers: The Secret to Loving Teens Effectively* [online]. Chicago: Northfield Publishing. ISBN 978-0-8024-7313-4, s. 30-36.

tendence k porovnávání se s ostatními a v případě sociálních sítí, kam se lidé snaží sdílet převážně pozitivní stránku svého života, mohou v porovnání s nimi zažívat pocity méněcennosti nebo žárlivosti. V rámci sociálních sítí si lidé často zapomínají uvědomovat, že nám neukazují opravdovou realitu a dochází ke zkreslenému vnímání života ostatních i života vlastního.

Současná generace dospívajících je v literatuře a médiích nazývána také jako Generace sněhových vloček. Metafora sněhové vločky byla poprvé použita autorem Chuckem Palahniukem v knize „*Klub rváčů*“. Tento pojem se následně začal rozvíjet jako synonymum pro Generaci Z a má reflektovat nadměrnou ochranu v dětství a z ní vyplývající stoupající úroveň stresu, úzkosti a klesající úroveň psychické odolnosti. Zvládnutí stresu a nárůst psychických problémů je dalším charakteristickým rysem současné generace dospívajících, což může být jedním z důsledků změn ve výchově a ochrany dětí před stresem a neúspěchy. Dalším z důvodů je také nutná adaptace na rychlé změny a přehlcení informacemi z médií. V době, kdy může na internet sdílet informace téměř každý, se člověk stává součástí mediální mašinerie, která činí poznání pravdy složitým. Dennodenně se dostáváme do styku nadměrným množstvím informací, které může být pro dospívajícího člověka těžké zpracovat. S psychickým nátlakem na člověka se setkáváme právě i ve zmíněné oblasti sociálních sítí, kde dochází k porovnávání sebe samého s ostatními a možným pocitům nedostatečnosti.⁵⁰

Stěžejním rozdílem je také vnímání důležitosti psychického zdraví. V současné době se čím dál častěji setkáváme s názory, jak je důležité pečovat o psychické zdraví, které má zásadní vliv na naše každodenní fungování, a jaké jsou důsledky jeho zanedbávání. Právě tento rozdíl může být důvodem, proč stále častěji slyšíme o stoupajícím počtu dospívajících s psychickými problémy. Pro předchozí generace nebyla péče o psychické zdraví natolik diskutovaným a zmiňovaným tématem, jako je dnes pro nás, tudíž se o některých psychických problémech vůbec nemluvilo, nebo byly spojovány s jinou příčinou. Právě vlivem médií se dozvídáme o důležitosti psychohygieny a jejím vlivu na naši budoucnost.

Specifická změna nastává i v oblasti trávení volného času a možností, které mají dospívající v současné době k dispozici. S rozvíjejícími se technologiemi přichází velké

⁵⁰ Srov. ZÁVODNÁ, Lucie Sára a FALCH, Torberg (ed.). *Výuka generace sněhových vloček: nové metody a výzvy: sborník příspěvků z kulatého stolu*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2022. ISBN 978-80-245-2452-8, s. 7.

množství možností, jak trávit volný čas. Nejčastěji jsou v dnešní době využívány zmíněné sociální sítě, online hry a platformy umožňující přehrávání videí, seriálů a filmů. Naproti tomu je zároveň kladen důraz na seberozvoj v oblasti volnočasových aktivit, které vedou ke zdravému životnímu stylu nebo rozvoji kreativity, proto může být někdy náročné všechny tyto činnosti skloubit a zorganizovat si tak svůj volný čas.

Změnou prochází také povaha partnerských vztahů a jejich navazování. Samotné seznamování prošlo proměnou právě v souvislosti se sociálními sítěmi, prostřednictvím kterých se člověk může seznámit s lidmi napříč celým světem. Seznamování tímto způsobem je sice rychlejší, ale v mnoha případech obrací pozornost člověka od skutečného života do virtuální reality. Tento způsob ale může být vhodnou možností pro člověka, kterému se nedaří najít si vhodný protějšek jinými způsoby. V partnerských vztazích se změnil i přístup k manželství a nesezdaná partnerství jsou v současnosti častější než u minulé generace.

4. Vize otevřené budoucnosti

Vize otevřené budoucnosti a schopnost vnímání vlastní identity jsou pro děti v dětských domovech stěžejní při jejich následném samostatném začlenění do společnosti a formování života v dospělosti. Pro zajištění těchto aspektů je nezbytné posilování pozitivní identity a budování vizí a plánů spojených s konkrétními cíli. Základem k budování cílů je podpora motivace, rozvoj kreativity a vhodná inspirace. Úkolem dětských domovů je v tomto případě poskytování dostatečných možností k vytvoření dílčích cílů, které by si dítě chtělo v určitém časovém horizontu splnit. Rozhodujícím motivačním faktorem je zde vnitřní motivace, která vyplývá z touhy po osobním rozvoji a nabití nových hodnot. Tento druh motivace je většinou účinnější než motivace vnější. Vnější motivace vychází z našeho okolí a představují například hmotné odměny nebo uznání jinými osobami.

Jinak tomu může být v dětských domovech, kam děti často přicházejí bez vnitřní motivace, nebo ji postupem času ztrácejí. Vhodným řešením je proto vnější motivace v podobě podpory pečujícími osobami a pracovníky zařízení, ve kterém dítě žije. Okolí dítěte mu může poskytnout pomoc v naplnění jeho cílů a zpětnou vazbu, zda jsou cíle vhodně zvolené a udržitelné. Podpora okolí je vhodná i v případě, kdy dítě při usilování o daný cíl selže, a v případě možnosti ujištění, že se nejedná o nic neobvyklého. Mimo podporu je dítě motivováno i prostřednictvím různých aktivit, případně uznáním a odměnami ze strany pracovníků. V případě, kdy se dítěti dostává podpory a uvědomí si vlastní schopnosti a dovednosti, může být posílena i jeho motivace vnitřní.

Uvědomování si vlastních kvalit a schopností souvisí s celkovým vnímáním a formováním vlastní identity. Identita je definována jako vědomí sebe samotného, schopnost sebereflexe a znalost sebe samého.⁵¹ Zároveň se jedná o individuální pocit skutečnosti, že někam patříme a ztotožňujeme se s určitou rolí, prostředím nebo skupinou. Tvoření identity dítěte v dětském domově je dlouhodobý proces, který vyžaduje trpělivý empatický přístup a pochopení toho, že si dítě není jisté svým postavením ve společnosti. Nestabilita v rodinném prostředí může vést k pochybnostem o vlastní hodnotě a sebepojetí. Proto je nezbytný proces posilování identity a pocitu vlastního místa ve společnosti.

⁵¹ Srov. MEHL, Christine a kol. *Přehled psychologie*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5, s. 183.

4.1. Profese

Otevřená budoucnost v oblasti pracovního života zahrnuje volbu povolání, ale také vize cesty k budoucí profesi, vlastní schopnosti, možnosti vzdělávání a dosažení své vysněné profese. K tomu, aby byl člověk schopný budovat cestu k budoucí profesi, je důležité porozumět vlastním schopnostem, zájmům a možnostem.

Jednou z podmínek úspěšného vstupu do profesního světa je dostatečné vzdělání a rozvoj praktických dovedností. Dětské domovy spolupracují se školami, odbornými institucemi a některými zaměstnavateli, aby nabídly dětem dostatečné možnosti se rozvíjet. Klíčové je zaměření na zájmy jednotlivých dětí, potřeby ve vzdělávání a jejich propojení s možnostmi na pracovním trhu. Propojení práce s vlastními zájmy přináší člověku větší uspokojení a motivaci k setrvání ve vybrané profesi. Zapojení osobních zájmů také podporuje nalezení hlubšího smyslu v práci a rozvíjení touhy po vzdělávání.

Dalším důležitým faktorem při výběru profese je finanční ohodnocení. Finanční odměna a spravedlivé platové ohodnocení přináší člověku určitou jistotu, ale zároveň i motivaci k výkonu. Profese s odpovídajícím ohodnocením umožňuje lidem plánování budoucnosti a také posílení vědomí, že je jejich postavení na trhu práce důležité. Vize finanční stability zajišťuje lidem možnost uspokojení potřeb, osobního rozvoje a profesního růstu. Pro děti z dětských domovů může být odpovídající finanční odměna motivačním aspektem právě z důvodu vidiny zajištění kvality života.

4.2. Partnerství

Otevřená budoucnost v oblasti partnerství je složitým tématem, které se odvíjí od řady aspektů, jako jsou právě vztahy v rodině, teorie citové vazby, zkušenosti a osobnostní rysy. Partnerství, které děti v dětských domovech navazují, hraje klíčovou roli v procesu budování důvěry a stability vztahů. V dětských domovech se vztahy mezi pracovníky a jednotlivými dětmi stávají základem pro vytvoření pocitu bezpečí, pochopení vlastních emocí a schopnosti navazování dalších vztahů.

Otevřená budoucnost v partnerství je založena i na vnímání sebe samého, sebereflexi a sebedůvěře. V kvalitních vztazích jsou klíčové nejen schopnosti udržování vztahu a souladu s druhou osobou, ale také nastavení vlastních hranic a odolnost vůči krizovým situacím. Pro děti, které vyrůstají v dětských domovech, je vhodné mít přístup k možnosti se s takovými výzvami setkat, aby byly následně schopny se stát plnohodnotnými členy společnosti, kteří

nejsou omezeni negativními zkušenostmi z minulosti. To vše ukazuje na skutečnost, jak je kvalitní péče významná. V kontextu milostných vztahů může být důležité, aby měly děti příležitost vyjadřovat své emoce a zároveň uměly respektovat emoce a potřeby druhých. Rovněž je zásadní vědomí, že volba, zda budou v partnerském vztahu, záleží pouze na nich.

4.3. Rodičovství

Otázka rodičovství je pro děti v dětských domovech křehkou záležitostí, která některé motivuje a pro některé je životní výzvou. Děti mohou mít traumatické zkušenosti spojené s úlohou rodiče v jejich životě, tudíž je pak náročné o takové roli ve své budoucnosti přemýšlet. Faktorem ovlivňujícím budoucí rodičovství těchto dětí je pochopení rodičovské role a příprava na ni. V mnoha případech děti nemají příležitost zažít stabilní a zdravé vzorce chování rodičů, což vede k nesprávnému pochopení rodičovské role a následnému přenášení nezdravých vzorců z generace na generaci. Přenášení těchto vzorců může mít dlouhodobý vliv na schopnost udržení stabilních vztahů a vlastních hranic. Proto je třeba posilovat pozitivní vzorce pečujícími osobami, které dětem poskytnou lásku a bezpečí.

Motivace dětí k budoucímu rodičovství je ovlivněna nejen pozitivními vzory, ale i možností napravit negativní vzory v rodinné linii. V takovém případě se děti snaží svoje rodiče pochopit, ale rovněž ponaučit z jejich chování a budovat zdravé vztahy. Touha po stabilní rodině, kterou děti samy neměly, může být dostatečnou motivací k aplikaci zdravých a kvalitních výchovných způsobů. Skutečnost přenosu negativních vzorců v rodině dokáže zapříčinit i motivaci k samotářskému životu a odmítnutí rodičovství.

Jednou z možností rodičovství je i volba poskytnutí náhradního rodičovství, konkrétně adopce a pěstounské péče. Pohled na tematiku náhradního rodičovství je velice individuální a skrývá v sobě velkou řadu motivů i zásadních a zodpovědných rozhodnutí. Pro některé děti může představovat vytvoření stabilního a bezpečného domova, který byl v jejich dětství narušen, a tak by ho chtěly v dospělosti poskytnout jiným dětem. Na druhé straně se může u spousty dětí objevit strach nebo odpor, který pramení z dosavadních zkušeností a zažitých traumat. Právě z důvodu strachu nemusí děti cítit potřebu rodičovství a představa poskytnutí náhradního rodičovství je pro ně ještě náročnější.

4.4. Bydlení

Bydlení v dětských domovech má podstatný vliv na rozvoj osobnosti dítěte, schopnost adaptace ve společnosti a budování samostatného života a bezpečného zázemí. Vytváření stabilního a

bezpečného bydlení je proto rozhodujícím aspektem pro vidinu otevřené budoucnosti v této oblasti. Domovy, které zprostředkovávají stabilní prostředí s určitou pravidelností a zásadami, umožňují dětem pociťovat důvěru vůči prostředí, ve kterém žijí. Takové prostředí zahrnuje prostor, který dítěti umožňuje vykonávat každodenní činnosti a mít své vlastní soukromí.

Součástí pozitivního vztahu k bydlení je i důraz na výchovu k samostatnosti, kdy se děti učí obsluhovat jednotlivé prostředky v domácnosti. Kromě praktických dovedností je stěžejní rozvíjet i mentální připravenost na život v samostatném bydlení. V institucionálním prostředí jsou děti zvyklé na spolupráci a častou interakci, která jim při přechodu do samostatného bydlení může scházet. Budování vztahu k samostatnosti a obsluze domácnosti pozitivně ovlivňuje vztah k budoucímu budování vlastního bezpečného zázemí pro život.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Metodologie výzkumu

Druhou částí této práce je praktická část, ve které je popsán průběh a výsledek výzkumného šetření. Praktická část diplomové práce je zaměřena na výzkum v dětských domovech v Pardubickém, Královehradeckém a Středočeském kraji. Pro tento výzkum jsem oslovila dětské domovy ve zmíněných krajích a souhlas se spoluprací ve výzkumu vyslovilo osm dětských domovů. Výzkum byl proveden prostřednictvím kvantitativní výzkumné metody, konkrétně dotazníkovým šetřením.

Vyhodnocení dotazníku je zpracováno metodou deskriptivní analýzy, jejíž cílem je detailní popsání a prezentace zjištěných dat. Využívá se především k přehlednému uspořádání a interpretaci dat, aniž by se hledaly kauzální souvislosti nebo konkrétní předpovědi.

5.1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu v této práci bylo identifikovat, jaké představy vzhledem ke své budoucnosti mají dospívající ve věku 15-17 let, kteří žijí v dětských domovech. Představy budoucnosti byly pro tento výzkum vymezeny do konkrétních oblastí.

Do výzkumného šetření byla zařazena oblast profese, partnerství, rodičovství a bydlení. Tyto oblasti byly zvoleny, protože v životě dospívajícího sehrávají zásadní roli v jeho rozhodování a formování životní cesty podle vlastních představ. Pozornost byla zároveň zaměřena na skutečnost, zda byly jednotlivé představy úměrné realitě a zda měli jednotliví respondenti odlišné představy v rámci konkrétních otázek.

5.2. Metoda sběru dat

Výzkumné šetření v této práci bylo uskutečněno prostřednictvím kvantitativní výzkumné metody. Kvantitativní výzkum byl zvolen z důvodu, že mi umožnil oslovit co největší možný počet respondentů a získat potřebné množství dat od zvoleného výzkumného vzorku. S ohledem na předpoklad většího počtu respondentů a reprezentativnost výzkumu byl sběr dat realizován prostřednictvím dotazníkového šetření.

Dotazník byl vytvořen prostřednictvím online platformy Survio a následně elektronicky distribuován do vybraných dětských domovů. Dotazník se skládal ze třinácti otázek a byl rozdělen na čtyři části. Dvanáct otázek bylo uzavřených, kde si respondenti vybírali z několika

odpovědí. Jedna otázka byla otevřená a respondenti na ni mohli odpovídat vlastními slovy. Uzavřené otázky byly zvoleny proto, aby data byla kvantifikovatelná a aby se respondenti mohli lépe zorientovat v odpovědích. Otevřená otázka byla zvolena v případě, kdy jsem podle svého předpokladu nemohla zcela vystihnout odpověď, kterou si respondent zvolí. První dvě otázky se vztahovaly k faktografickým údajům o respondentech a následující otázky se už týkaly konkrétních oblastí výzkumu. Jednotlivé části odpovídaly oblastem výzkumu – profese, partnerství, rodičovství a bydlení.

Výhodou dotazníkového šetření bylo získání většího množství dat za krátký čas. Zároveň byl dotazník anonymní, tudíž nijak nenarušoval soukromí respondentů. Respondenti měli na vyplnění dotazníku dostatečný časový prostor a jejich účast ve výzkumu byla zcela dobrovolná. Zároveň měli možnost vyplnit dotazník v přirozených podmínkách, zachovat si svůj pocit bezpečí a mohli si svoji odpověď rozmyslet bez jakéhokoliv pocitu tlaku z okolí. Šetření probíhalo v časovém úseku od 28. 1. 2025 do 10. 3. 2025.

5.3. Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvořili dospívající ve věku 15-17 let, kteří byli v období výzkumu umístěni v dětských domovech. Osloveny byly dětské domovy v Pardubickém, Královéhradeckém a Středočeském kraji a se spoluprací souhlasilo osm dětských domovů.

Konkrétně se jednalo o Dětský domov Pardubice, Dětský domov Moravská Třebová, Dětský domov Potštejn, Dětský domov Dolní Čermná, Dětský domov Broumov, Dětský domov Solenice, Dětský domov Nové Strašecí a Dětský domov Dobříš. Celkem se výzkumu zúčastnilo 33 respondentů, z toho 5 dotazníků bylo vyřazeno z důvodu nevyplnění většiny otázek nebo chybného odeslání. Celkově byl výzkumný vzorek menší, než jsem předpokládala, protože v průběhu výzkumu byly ve vybraných dětských domovech umístěny především mladší děti, než je požadovaný výzkumný vzorek.

5.4. Vymezení výzkumného problému a výzkumných otázek

Základem výzkumu je stanovení výzkumného problému, který stručně vymezuje oblast výzkumu. Na základě mapování představ dětí z dětských domovů byl pro tento výzkum zvolen deskriptivní výzkumný problém, který se zaměřuje na popis daných jevů. Vzhledem k tématu byl výzkumný problém stanoven touto tázací větou: Jaké jsou představy dětí z dětských domovů o vlastní budoucnosti?

Po vymezení výzkumného problému následovalo stanovení dílčích výzkumných otázek, které mi pomohly při zodpovězení hlavní výzkumné otázky. V souladu s výzkumným problémem jsem zvolila následující čtyři dílčí výzkumné otázky.

DVO1: Jak vnímají děti z dětských domovů možnosti finančního ohodnocení jejich vysněné profese?

DVO2: Jakou mají děti z dětských domovů představu o svém partnerském životě?

DVO3: Jaký pohled mají děti z dětských domovů na založení vlastní rodiny?

DVO4: Jaké mají děti z dětských domovů očekávání od svého budoucího bydlení?

5.5. Způsob zpracování dat

Získaná data prostřednictvím online platformy Survio jsem roztrídila a následně vyřadila chybně odeslané nebo téměř nevyplněné dotazníky. Vytříděná data jsem poté zaznamenala do Excelu, pomocí kterého jsem vytvořila koláčové nebo sloupcové grafy k jednotlivým otázkám. V případě otevřené otázky jsem vytvořila tabulku, která zaznamenává jednotlivé odpovědi a k nim konkrétní počty respondentů. Následně jsem prostřednictvím deskriptivní analýzy popsala data získaná pomocí jednotlivých otázek v dotazníku.

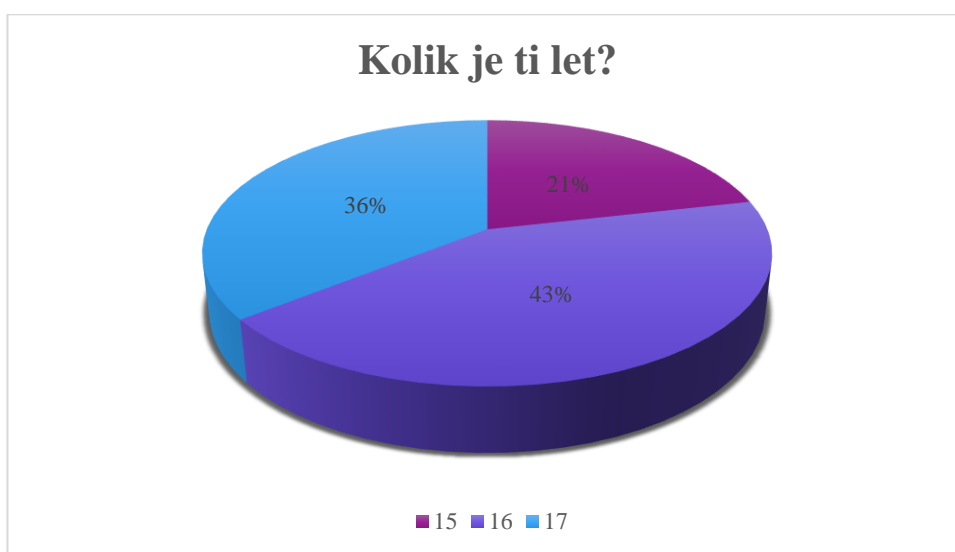
5.6. Etika výzkumu

Etika výzkumu v dotazníkovém šetření se vztahuje k respektování práv respondentů, zajištění důvěrnosti při získání jejich údajů a ochraně jejich soukromí. Všichni respondenti byli předem informováni o cíli výzkumu, způsobu získávání a zpracování dat a možnosti svoji účast kdykoliv ukončit. Zároveň byli srozuměni se skutečností, že účast ve výzkumu je dobrovolná a anonymní, tudíž nebude nijak narušeno jejich soukromí. Při formulaci otázek byla zvažována citlivost některých otázek a následně i možnost respondentů na otázky neodpovídat. Dodržování etických zásad v dotazníkovém šetření posiluje nejen důvěryhodnost výzkumu, ale zároveň zajišťuje ochranu práv všech zúčastněných osob.

6. Interpretace dat

Tato kapitola je zaměřena na interpretaci a vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření v jednotlivých otázkách. Na dotazník odpovědělo celkem 33 respondentů, z nichž 5 respondentů odevzdalo téměř nevyplněný dotazník nebo ho chybně odeslalo. Po vyřazení chybných dotazníků jsem získala celkem 28 dotazníků vhodných k jejich zpracování. Z celkového počtu se dotazníkového šetření zúčastnilo 10 chlapců a 18 dívek.

Otázka č. 1:

Graf 1: Věk respondentů

První otázka v dotazníku se týkala faktografických údajů o respondentech, konkrétně jejich věku. Tato otázka byla do dotazníku zařazena kvůli věkovému vymezení výzkumného vzorku na věk 15-17 let. Hlavním cílem této otázky bylo ověřit, zda respondenti odpovídají stanovené věkové hranici. Dalším cílem bylo zjistit, v jakém poměru se respondenti daného věku výzkumu účastní. První graf zobrazuje procentuální účast respondentů v daném věku. Výzkumu se zúčastnilo 6 (21 %) respondentů ve věku 15 let, 12 (43 %) respondentů ve věku 16 let a 10 (36 %) procent respondentů ve věku 17 let. Celkem se výzkumu zúčastnilo podstatně méně respondentů, než jsem předpokládala. Důvodem byl nízký počet dětí umístěných v dětských domovech v tomto věku v době, kdy výzkum probíhal.

Otázka č. 2:

Graf 2: Pohlaví respondentů

Druhá otázka se rovněž týkala údajů o respondentech, tentokrát jejich pohlaví. Tato otázka byla do dotazníku zařazena především z důvodu běžné identifikace respondentů a zjištění, v jakém počtu se výzkumu chlapci a dívky zúčastnili. Výzkumu se zúčastnilo celkem 28 respondentů, z toho 10 (36 %) tvoří chlapci a 18 (64 %) tvoří dívky.

Otázka č. 3: Jak si představuješ zaměstnání, kterým se chceš živit?

Otázka č. 3 je zásadním pilířem pro jednu z oblastí výzkumu, kterou je profese. Jedná se o otevřenou otázku, ve které měli respondenti možnost odpovědět, jakkoliv uznají za vhodné. Otevřená otázka byla v tomto případě zvolena z důvodu, že jsem sama nemohla stručně vystihnout, jakým způsobem respondenti odpoví, tudíž jsem jim chtěla nechat naprostou volnost. Odpovědi se lišily nejen samotnou profesí, kterou by chtěli respondenti v budoucnu vykonávat, ale i formou odpovědi. Někteří respondenti odpověděli stručně a zmínili pouze název profese. Někteří respondenti se naopak rozepsali a zmínili v odpovědi i důvod, proč by chtěli danou profesi vykonávat. Jeden z respondentů dokonce uvedl pouze abstraktní představu, kterou definoval jako oblast, kde by mohl pomáhat lidem. Volba profesí byla různorodá a opakovaně bylo zmíněno 5 profesí. Velice mě zaujala odpověď respondentky, která zněla následovně: „Chtěla bych být psycholožka a mám k tomu dobře našlápnuto, protože jsem momentálně na střední škole v oboru sociální činnosti.“ Respondentka v odpovědi projevuje i určitou míru motivace a pozitivního sebehodnocení ve spojení s cestou k její vysněné profesi.

V následující tabulce jsou upřesněny zmíněné profese a počty respondentů, kteří by si přáli danou profesi vykonávat.

Profese	Počet respondentů
Kuchařka	4
Kadeřnice	3
Elektrikář	2
Zdravotní sestra	2
Prodavačka	2
Automechanik	1
Opravář	1
Správa sociálních sítí	1
Tvorba webových stránek	1
Policajt	1
Práce v kavárně	1
Kosmetička	1
Truhlář	1
Psycholožka	1
Truhlář	1
Popelář	1
Sociální pracovnice	1
Reklama a propagace	1
Pomáhající profese	1
Cukrářka	1

Tabulka 1: Budoucí profese

Otázka č. 4:

Graf 3: Potřebné vzdělání k vysněné profesi

Otázka č. 4 je zaměřena na vzdělání, které respondenti potřebují ke své vysněné profesi. Úmyslně zde uvádím slovní spojení „vysněná profese“, aby se respondenti rozhodovali podle toho, čemu by se v budoucím pracovním životě chtěli opravdu věnovat. Zároveň bylo mým cílem zjistit, zda představa potřebného vzdělání odpovídá realitě. Vzdělání je nezastupitelnou součástí profesního života a ke každé profesi se pojí potřebná dokončená úroveň daného vzdělání a dostatečná kvalifikace. Pouze 3 respondenti uvedli, že ke své práci potřebují základní vzdělání. Jednalo se konkrétně o tyto profese: prodavačka, popelář a správa sociálních sítí. Nejvyšší zastoupení měla odpověď zmiňující středoškolské vzdělání s výučním listem, kterou zvolilo celkem 16 respondentů. Zde se jednalo například o tyto profese: kuchařka, kosmetička, kadeřnice, cukrář, opravář nebo elektrikář. Středoškolské vzdělání s maturitou zvolilo pouze 7 respondentů. U této odpovědi jsem čekala větší zastoupení, proto je pro mě výsledek velmi překvapivý. Zde se jednalo o tyto profese: zdravotní sestra, automechanik, policie, tvorba reklamy a propagace, tvorba webových stránek a grafika a pomáhající profese. Vyšší odborné vzdělání zvolil 1 respondent, jehož vysněnou profesí je sociální práce. Vysokoškolské vzdělání zvolil rovněž jeden respondent, který by se rád věnoval psychologii.

Otázka č. 5:

Graf 4: Měsíční plat

Otázka č. 5 se pojí k předchozím otázkám a týká se představy měsíčního platu ve vysněném zaměstnání respondentů. Tuto otázku považují za důležitou, protože odhaluje reálnou představu o finančním ohodnocení, které respondenti považovali za odpovídající ve spojitosti s konkrétními profesemi. Představu měsíčního platu ve výši do 20 000 Kč zvolili 2 respondenti. V této otázce však převažuje druhá odpověď, kterou je představa měsíčního platu ve výši do 30 000 Kč. Tato odpověď byla v několika případech zvolena opravdu jako odpovídající možnost platového ohodnocení, domnívám se však, že v několika případech mohla být zvolena jako nejpravděpodobněji odpovídající možnost. Výše tohoto platu není ani nejnižší, ani nejvyšší, tudíž na respondenty mohla v případě nejistoty působit jako nejvhodnější volba. Představu měsíčního platu ve výši do 40 000 Kč zvolilo 7 respondentů. V této části je zajímavé, že u opakujících se profesí, jako je například zdravotní sestra, se představa měsíčního platu u jednotlivých respondentů lišila. Odpověď měsíčního platu ve výši do 50 000 Kč zvolili 2 respondenti, konkrétně k profesím truhlář a psycholožka. Poslední odpověď měsíčního platu ve výši nad 50 000 Kč zvolili taktéž 2 respondenti, oba u profese elektrikáře.

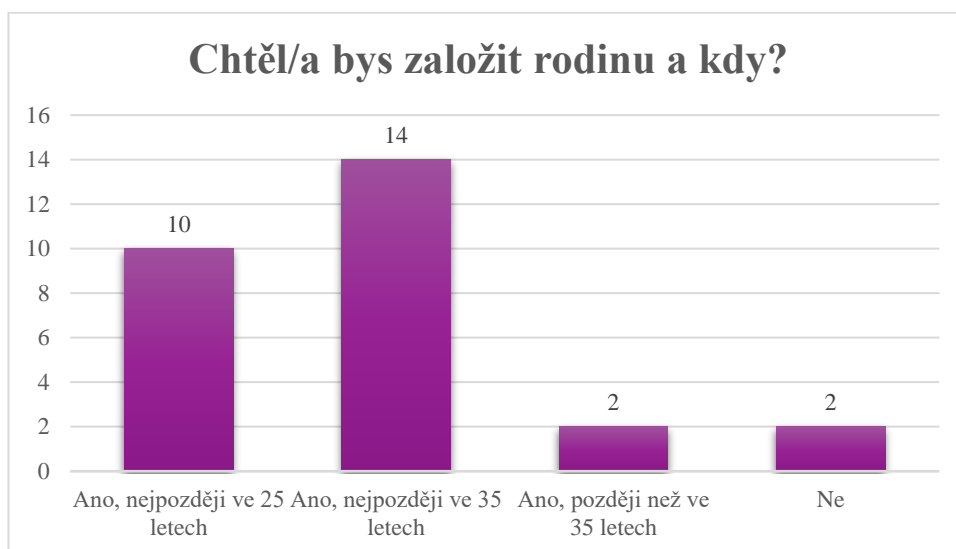
Otázka č. 6:

Graf 5: Představa partnerského života

Otázka č. 6 je první otázkou z oblasti partnerství. Cílem otázky bylo zjistit, jakou mají respondenti představu o svém partnerském životě, a její výsledky dopadly téměř jednoznačně. Většina respondentů, konkrétně 27 z nich, zvolilo život s partnerem. Život bez partnera zvolil pouze 1 respondent. Partnerství je považováno za jednu z důležitých oblastí společenského života a naplnění osobních potřeb. Přináší člověku emoční podporu, možnosti osobního růstu, sdílení a určitou životní jistotu. Ačkoliv nemusí být životu v partnerství nakloněný úplně každý, z výzkumu vyplývá, že většina respondentů má alespoň nějakou představu o životě s partnerem. V rámci odpovědí na tuto otázku byla zmíněna i možnost života s vícero partnery. V dnešní době je tato varianta často zmiňovaná, proto jsem chtěla zjistit, zda bude mít někdo z respondentů vizi takového partnerství.

Otázka č. 7:

Graf 6: Založení rodiny

Otázka č. 7 je zaměřena na představu rodinného života a přibližnou dobu založení rodiny. Tuto otázku považuji rovněž za zásadní, protože pro děti, které vyrůstaly v dětském domově, může být otázka rodinného života složitějším rozhodnutím. Vliv na představu o rodinném životě může mít v tomto případě nedostatek rodinných vzorů, nejistota ohledně budoucnosti a emoční nestabilita vyplývající z rodinného prostředí. I přesto však mnoho dětí z dětských domovů touží po založení vlastní rodiny a zázemí, které jim samotným v životě chybělo. Možnost založení rodiny nejpozději ve 25 letech zvolilo 10 respondentů. Druhou možností založení rodiny nejpozději ve 35 letech zvolilo 14 respondentů. I přesto, že se průměrný věk prvorodiček zvyšuje, tyto odpovědi měly skoro vyrovnané výsledky, které se lišily o 4 respondenty. Založení rodiny v pozdějším věku než ve 35 letech pak zvolili 2 respondenti. Další 2 respondenti uvedli, že rodinu založit neplánují.

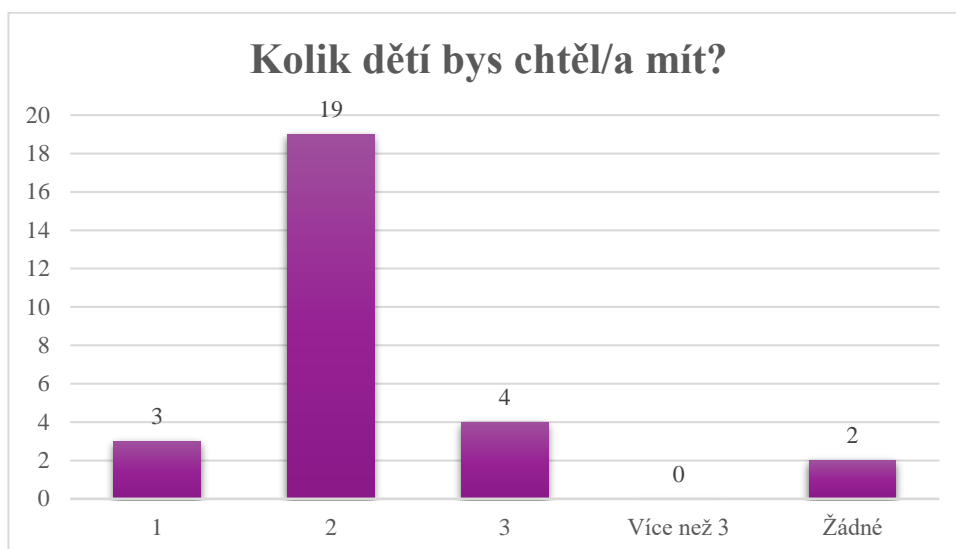
Otázka č. 8:

Graf 7: Uzavření sňatku v partnerství

Otázka č. 8 se týká uzavření sňatku v partnerství, což je pro mnoho lidí zásadním krokem v milostném a dlouhodobém vztahu, ale rovněž pro značnou část lidí považováno za akt, který není pro vztah důležitý. Tento graf vyjadřuje procentuální zastoupení respondentů, protože odpovědi byly stručné a vyjadřovaly souhlas nebo nesouhlas. Možnost důležitosti sňatku v partnerství zvolilo 7 (25 %) respondentů. Zbýlých 21 (75 %) respondentů zvolilo, že pro ně uzavření sňatku v partnerství není důležité. Výsledky této otázky mě tolik nepřekvapily, protože v současné společnosti funguje trend nesezdaných partnerství a důležitost uzavření sňatku nemusí být pro velké množství párů důležitou součástí v posunu jejich vztahu.

Otázka č. 9:

Graf 8: Rodinný život a děti

Otázka č. 9 je zaměřena na oblast rodičovství, konkrétně na počet dětí, který by respondenti chtěli v budoucnu mít. Představa rodičovství může být pro mnoho dětí složitá, obzvlášť při narušení rodinného zázemí, pocitu bezpečí a stability. Většina respondentů však uvedla, že by v budoucnu chtěli děti mít. Možnost jednoho dítěte zvolili 3 respondenti. Největší zastoupení měla možnost dvou dětí, kterou zvolilo celkem 19 respondentů. Možnost tří dětí zvolili 4 respondenti a možnost více než tří dětí nezvolil žádný respondent. Představu bezdětného života zvolili 2 respondenti.

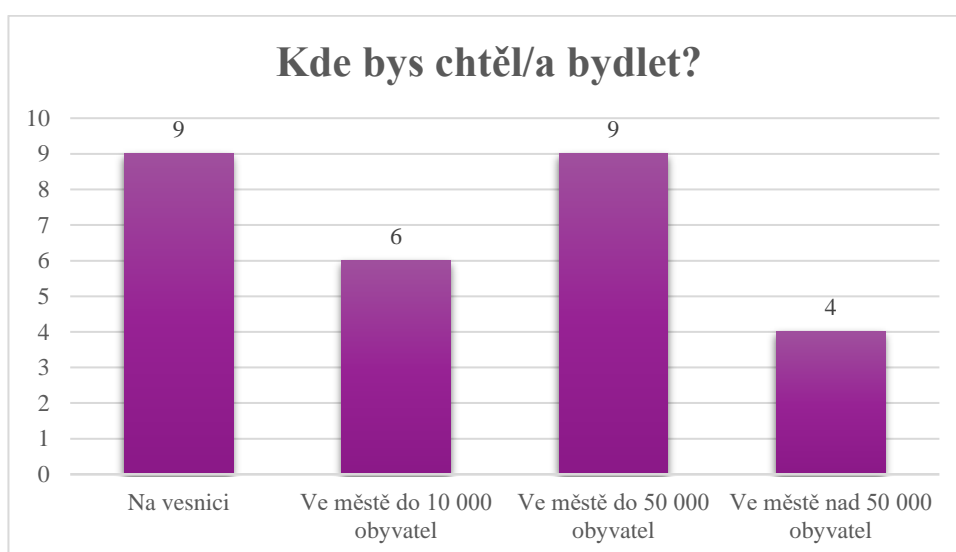
Otázka č. 10:

Graf 9: Možnost náhradního rodičovství

Otázka č. 10 se týká náhradního rodičovství a skutečnosti, zda by v rámci rodičovství chtěli respondenti tuto možnost do budoucna zvážit. Odpověď na tuto otázku opět závisí na mnoha faktorech, ať už je to touha pomáhat dětem, nebo obava z neschopnosti zajistit stabilní rodinné prostředí. Zvážení pouze možnosti adopce zvolilo 5 respondentů. V případě pouze pěstounské péče je to 1 respondent. Možnost zvážení obou forem náhradního rodičovství zvolilo 7 respondentů. Možnost, ve které respondenti náhradní rodičovství nezvažují, zvolilo 15 z nich. Výsledky jsou v tomto případě skoro vyrovnané, protože celkem 13 respondentů by zvážilo alespoň jednu z forem náhradního rodičovství.

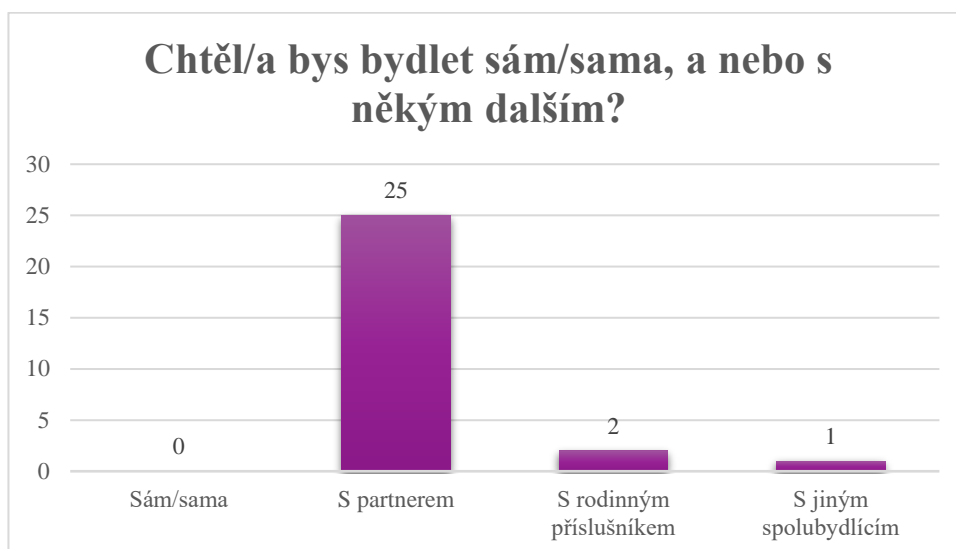
Otázka č. 11:

Graf 10: Oblast bydlení

Otázka č. 11 je první otázkou z oblasti bydlení, jejíž cílem bylo zjistit, zda respondenti preferují představu bydlení na vesnici, nebo ve městě. Bydlení ve městě bylo rozděleno podle počtu obyvatel, protože město jako takové je velice široký pojem. Možnost bydlení na vesnici zvolilo 9 respondentů. Možnost života ve městě do 10 000 obyvatel zvolilo 6 respondentů. Možnost bydlení ve městě do 50 000 obyvatel zvolilo 9 respondentů. Poslední možnost bydlení ve městě nad 50 000 obyvatel zvolili 4 respondenti. Celkem 19 respondentů by v budoucnu upřednostnilo bydlení ve městě.

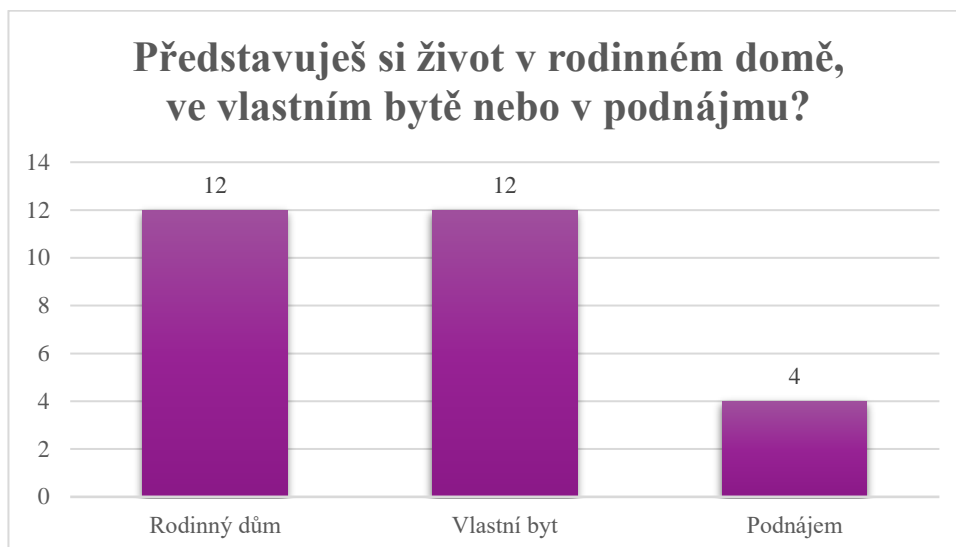
Otázka č. 12:

Graf 11: Spolubydlení

Otázka č. 12 zjišťuje preference respondentů v oblasti spolubydlení. Každý člověk může mít jinou představu o tom, jak by mělo ideální spolubydlení vypadat a s kým by si přál sdílet svůj domov. V této otázce žádný respondent nevedl, že by chtěl žít sám. Možnost bydlení s partnerem zvolilo 25 respondentů. Dále pak 2 respondenti zvolili život s rodinným příslušníkem a 1 respondent zvolil život s jiným spolubydlícím. Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že všichni respondenti upřednostňují společnost dalšího člověka, se kterým chtějí sdílet svůj budoucí domov. Ačkoliv někteří respondenti nechtějí založit rodinu nebo žít v partnerském vztahu, nikdo z nich se v rámci bydlení nechce uchýlit k úplné samotě.

Otázka č. 13:

Graf 12: Podoba bydlení

Otázka č. 13, poslední otázka tohoto dotazníku, zjišťuje preferenci respondentů v oblasti konkrétní podoby bydlení. Volbu života v rodinném domě si v tomto případě vybralo 12 respondentů. Volbu vlastního bytu si rovněž vybralo 12 respondentů. Zbylí 4 respondenti zvolili možnost bydlení v podnájmu. Odpověď na tuto otázku mohla být pro respondenty těžko uchopitelná, protože nemusí mít představu o tom, jak je finančně náročné pořídit si rodinný dům nebo vlastní byt. Zároveň se pořád jedná o představu s určitými ideály, proto je pochopitelné, že zvolili tyto odpovědi.

7. Diskuze

Tato část diplomové práce je zaměřena na výsledky dotazníkového šetření a vyhodnocení výzkumných otázek, které byly součástí dosažení výzkumného cíle. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jaké představy mají děti v dětských domovech o vlastní budoucnosti. Následně byly zvoleny dílčí výzkumné otázky, které měly pomoci zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. Nakonec bude výzkum porovnán s výzkumy jiných závěrečných prací, jejichž cíle byly podobně zaměřené jako v této práci.

HVO: Jaké jsou představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti?

DVO1: Jak vnímají děti z dětských domovů možnosti finančního ohodnocení jejich vysněné profese?

První dílčí otázka je zaměřena na skutečnost, jak děti z dětských domovů vnímají možnosti finančního ohodnocení jejich vysněné profese. Tuto otázku zodpovídáme pomocí dotazníkové otázky č. 3 a otázky č. 5. Z výsledků je patrné, že volba vysněných profesí byla opravdu rozmanitá a shodovalo se pouze několik profesí. V rámci těchto profesí si pak respondenti volili odpovídající měsíční platové ohodnocení. Největší zastoupení měla odpověď platu ve výši do 30 000 Kč. Jednalo se konkrétně o profese zdravotní sestra, automechanik, prodavačka, práce v kavárně, kosmetička, popelář, cukrář, kadeřnice, kuchařka, sociální pracovníce a tvorba reklamy a propagace. Další 2 respondentky však uvedly, že si pro profesi kuchařky představují měsíční platové ohodnocení ve výši do 20 000 Kč. Respondenti, kteří uvedli měsíční platové ohodnocení ve výši do 40 000 Kč, zvolili profese policajt, kadeřnice, opravář, zdravotní sestra, správa sociálních sítí, tvorba webových stránek a elektrikář. Možnost platu ve výši do 50 000 Kč zvolili 2 respondenti, konkrétně k profesím psycholožka a truhlář. Představu platu ve výši nad 50 000 Kč mají respondenti k profesi elektrikáře. Z výsledků této otázky vyplývá, že k některým opakujícím se profesím mají respondenti odlišné představy platového ohodnocení. Podnětem k dalšímu výzkumu mohou být zdroje informací, ze kterých děti z dětských domovů čerpají informace o finančním ohodnocení konkrétních profesí.

DVO2: Jakou mají děti z dětských domovů představu o svém partnerském životě?

Druhá dílčí otázka zjišťuje, jakou mají děti z dětských domovů představu svém partnerském životě. Na tuto odpovídáme prostřednictvím dotazníkové otázky č. 6. Ačkoliv může být toto téma pro některé děti těžko uchopitelné, 27 z 28 respondentů uvedlo, že by chtěli

svůj život trávit s partnerem. Podnětem k dalšímu výzkumu mohou být v tomto případě důvody, na základě kterých mají děti představu o životě s partnerem nebo bez partnera.

DVO3: Jaký pohled mají děti z dětských domovů na založení vlastní rodiny?

Třetí dílčí otázka reflektuje, jaký pohled mají děti z dětských domovů na založení vlastní rodiny. Tuto otázku zodpovídáme pomocí dotazníkových otázek č. 7, 9 a 10. Tyto otázky zjišťovaly, zda respondenti plánují založit rodinu, v jakém věkovém rozmezí plánují založit rodinu a kolik chtějí mít dětí. Z celkového počtu 28 respondentů 2 respondenti uvedli, že neplánují založit rodinu. Stejně tak 2 stejní respondenti uvedli, že nechtějí mít žádné děti, tudíž se odpovědi na jednotlivé otázky shodují. Zajímavá je v tomto případě otázka, která zjišťuje, zda by respondenti zvážili možnost náhradního rodičovství. V této otázce zvolilo 13 z 28 respondentů, že by alespoň jednu možnost náhradního rodičovství zvážili. Zbýlých 15 respondentů by o náhradním rodičovství neuvažovalo. Podnětem k dalšímu výzkumu mohou být důvody, kvůli kterým by děti z dětských domovů zvážili nebo nezvážili možnost náhradního rodičovství.

DVO4: Jaké mají děti z dětských domovů očekávání od svého budoucího bydlení?

Čtvrtá dílčí otázka zjišťuje, jaké mají děti z dětských domovů očekávání od svého budoucího bydlení. Tuto otázku zodpovídáme pomocí dotazníkových otázek č. 11, 12 a 13. Celkem 19 z 28 respondentů upřednostnilo bydlení ve městě. Co se podoby bydlení týče, zde byly výsledky vyrovnanější. Možnost bydlení v rodinném domě zvolilo 12 respondentů a možnost bydlení ve vlastním bytě zvolilo taktéž 12 respondentů. Menšina respondentů zvolila bydlení v podnájmu. Bydlení je samozřejmě často spojené s rozhodnutím, s kým ho chceme sdílet. Celkem 25 z 28 respondentů zvolilo, že by chtěli žít s partnerem. Další 2 respondenti by chtěli žít s rodinným příslušníkem a 1 respondent s jiným spolubydlícím. V tomto případě si nikdo z respondentů nezvolil život o samotě, což může reflektovat důležitost naplnění sociální potřeby i v případě, kdy respondenti neplánují založit rodinu. Jelikož pouze 2 respondenti zmínili, že by chtěli bydlet v podnájmu, podnětem k dalšímu výzkumu by mohlo být povědomí dětí z dětských domovů o reálných podmínkách a cenách bydlení.

Pro porovnání jsem si vybrala diplomovou práci od Lucie Mičínové s názvem „*Představa dětí z dětského domova o jejich budoucnosti*“, která vznikla na Univerzitě Karlově. Práce je odlišná především druhem výzkumu, jelikož studentka zvolila výzkum kvalitativní. Studentka si vybrala metodu polostrukturovaného rozhovoru a oslovovala respondenty ve věku

14-16 let. Cílem studentky bylo zjistit prostřednictvím rozhovorů, jaké jsou představy dětí z dětských domovů v oblasti hodnot, trávení volného času, profesního zaměření, způsobu života a bydlení a vztahových otázek. Vzhledem k podobně zaměřeným oblastem je tento výzkum vhodný k porovnání. V tomto výzkumu se v oblasti profese většina respondentů orientovala na manuálně vykonávané profese, tudíž upřednostňovali středoškolské vzdělání s výučním listem nebo středoškolské vzdělání s maturitou. V tomto případě byly výsledky podobné, jako v mé práci, a stejně tak se ve výzkumu objevovaly i stejné profese, které respondenti zmínili. Představu založení rodiny vyslovila v tomto výzkumu taktéž většina respondentů, podobně jako v mém výzkumu. Vzhledem k počtu respondentů a možnostem rozsáhlejší komunikace pokládám výběr metody rozhovoru za pozitivum. Studentka se mohla při případných nedorozuměních doptat respondentů a získat jejich autentické odpovědi. Limitem mého výzkumu může být v případě kvantitativního výzkumu počet respondentů. Pro příští výzkum podobného tématu bych taktéž zvážila možnost kvalitativního výzkumu, který by mi umožnil rozsáhlejší komunikaci s respondenty.

Další prací zkoumající podobné téma je bakalářská práce Andrey Baloghové s názvem „*Perspektivní orientace u dospívajících žáků z dětských domovů*“, která byla vytvořena na Masarykově univerzitě. Cílem výzkumu v této práci bylo zjistit, jaká byla perspektivní orientace u dospívajících žáků žijících v dětských domovech. Výzkumný vzorek tvořily děti z dětských domovů ve věku 14-15 let a informace byly zjišťovány prostřednictvím metody polostrukturovaného rozhovoru. V tomto výzkumu respondenti v oblasti vzdělání taktéž nejčastěji zmiňují středoškolské vzdělání s výučním listem. V oblasti rodičovství měly všechny dívky a polovina chlapců představu založení rodiny. Zároveň respondenti zmiňovali i hledání partnera a uzavření sňatku s partnerem. Podobu bydlení v tomto případě konkretizovala pouze jedna respondentka. V této práci oceňuji zaměření i na oblasti jako je zdraví, majetek a nezávislost.

8. Závěr

Tématem této diplomové práce jsou představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaké představy o své budoucnosti mají děti z dětských domovů ve věku 15-17 let v oblasti profese, partnerství, rodičovství a bydlení. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická východiska jsou základem pro následný výzkum, který probíhal prostřednictvím dotazníkového šetření.

Teoretická část vymezuje základní pojmy, které se zabývají tematikou systému ústavní výchovy v České republice, vývoje osobnosti dítěte v ústavní výchově, psychologické a sociální charakteristiky současné generace dospívajících a vizí otevřené budoucnosti. První kapitola popisuje systém ústavní výchovy v České republice, vymezuje ústavní výchovu a její legislativní rámec, charakterizuje ústavní zařízení a zaměřuje se zejména na fungování dětských domovů. Druhá kapitola vymezuje problematiku vývoje osobnosti dítěte v ústavní výchově, zaměřuje se konkrétně na psychickou deprivaci a potřeby dítěte dle Zdeňka Matějčka. Dále popisuje sociální zázemí dítěte s nařízenou ústavní výchovou a konkretizuje období adolescence. Třetí kapitola se zabývá psychologickou a sociální charakteristikou současné generace dospívajících, která byla následně součástí výzkumného vzorku. Čtvrtá kapitola popisuje aspekty konkrétních vizí budoucnosti v oblastech profese, partnerství, rodičovství a bydlení.

Praktická část je založena na dotazníkovém šetření a následném vyhodnocení dat pomocí deskriptivní analýzy. Výzkum probíhal v dětských domovech v Pardubickém, Královehradeckém a Středočeském kraji. Se spoluprací souhlasilo osm dětských domovů a zúčastnilo se ho 28 respondentů. V počátku výzkumu byl stanoven výzkumný cíl a výzkumný problém. Dále pak byly stanoveny dílčí výzkumné otázky, s jejichž pomocí byla zodpovězena hlavní výzkumná otázka. Výzkum v této práci přináší důležité poznatky o tom, jak děti z dětských domovů vnímají své šance, možnosti a jaké mají ideály.

V oblasti profese mohou děti čelit omezeným vzorům a nedostatkům příkladů, které by je mohly inspirovat. Mnohé z nich mají představu stabilního zaměstnání, které jim poskytne odpovídající platové ohodnocení. Výzkum ukázal, že děti měly rozmanité představy o vysněné profesi a zároveň odlišné představy o platovém ohodnocení některých profesí.

Pokud jde o partnerství, děti z dětských domovů mohou mít odlišné představy založené na svých osobních zkušenostech. Některé mohou mít ideály o pevném a harmonickém vztahu,

který nahradí narušené rodinné vazby, zatímco jiné mohou mít obavy z navazování vztahů kvůli negativním zkušenostem z minulosti. Výzkum ukázal, že většina dětí má i přes narušení rodinného zázemí představu, že v budoucnu povedou partnerský život.

V otázce rodičovství hrají taktéž roli rodinné vzory a představa fungujícího rodinného prostředí. Některé děti se mohou chtít stát rodiči a poskytnout svým budoucím dětem to, co jim samotným chybělo. Jiné děti mohou mít obavy, zda budou schopny zajistit svým dětem lepší podmínky, než se kterými se setkaly. Z výzkumu vyplývá, že až na výjimky jsou děti otevřené představě rodičovství a založení rodiny v určitém věku. Konkrétní věkové rozmezí založení rodiny se u některých dětí lišilo.

Bydlení je dalším zásadním aspektem, který ovlivňuje vnímání vlastní budoucnosti. Děti mohou mít představy spojeny s různými ideály, ale zároveň v nich mohou reflektovat i obavy z nedostatku jistoty v životě a narušení bezpečného zázemí. Děti ve výzkumu volily představu bydlení v rodinném domě, ve vlastním bytě i v podnájmu. Všechny děti se však shodly na tom, že bydlení chtějí sdílet s někým dalším a možnost bydlení o samotě by neupřednostnilo žádné z nich.

Celkově lze říci, že představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti jsou formovány jak jejich osobními zkušenostmi, tak i prostředím, ve kterém vyrůstají. Dále pak závisí na mnoha faktorech, včetně osobních zkušeností, podpory ze strany zařízení a blízkého okolí. Důležité je poskytnout těmto dětem dostatečné příležitosti k rozvoji, ať už v oblasti vzdělání a profesního zaměření, tak i v oblasti emocionální a sociální. Pokud mají děti dostatečně podnětné prostředí k tomu, aby mohly formovat své vlastní představy budoucího života, mohou si vybudovat stabilní naplněný život, a to i navzdory překážkám, které musely v dětství překonat. Představy budoucnosti pro děti z dětských domovů nejsou pouze otázkou individuálních snah, ale i otázkou, na kterou je třeba reagovat jako společnost.

Za nedostatek této práce může být v rámci kvantitativního výzkumu považován počet respondentů. Důvodem nízkého počtu respondentů, jak již bylo zmíněno, byl nízký počet dětí v dětských domovech požadovaného věku v době výzkumu. Z oslovených dětských domovů ve vybraných krajích vyslovilo souhlas se spoluprací osm dětských domovů, ze kterých se výzkumu mohlo zúčastnit 28 respondentů. Ačkoliv byl počet respondentů nízký, i tak považují informace zjištěné tímto výzkumem za přínosné a v mnoha ohledech obohacující.

BIBLIOGRAFIE

Literatura

DUNOVSKÝ, Jiří a ZELENKOVÁ, Marta. *Postavení dítěte ve společnosti se zřetelem k sociálnímu osiření*. Praha: Min. práce a sociálních věcí ČR, 1970.

GURÁŠOVÁ, Helena (ed). *Výchovná problematika v dětských zařízeních*. Vyd. 1. V Brně: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1996. ISBN 80-7013-212-4.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Edice učebnic právnické fakulty. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-7239-192-5.

CHAPMAN, Gary, 2010. *The Five Love Languages of Teenagers: The Secret to Loving Teens Effectively* [online]. Chicago: Northfield Publishing. ISBN 978-0-8024-7313-4.

JANKŮ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-764-9.

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In Drápal, Ljubomír, Bureš, Jaroslav a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.

LANGMEIER, Jiří a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974.

LANGMEIER, Jiří a MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd.4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

- MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: [Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 8085282-83-6.
- MALACH, Josef. *Základy pedagogiky*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-293-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071785482.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Slon, 1999. ISBN 8085850761.
- MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. II. vydání. Praha: Portál 2003. ISBN 978-7178-771-X.
- MEHL, Christine a kol. *Přehled psychologie*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-426-5.
- PROKEŠOVÁ, Miriam. *Dítě, radost a výchova*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-281-5.
- SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011. Psyché. ISBN 978-80-247-3311-1.
- SYCHROVÁ, Adriana (ed.). *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.
- ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807367318-5.

ŠKOVIERA, Albín. *Prevýchova ako dialóg V: Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 05.-06.10.2023*. Fakulta filozofická Univerzita Pardubice, Katedra vied o výchovĕ, 2024. ISBN 80-85850-08-7.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Vydání první. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Abnormální vývoj osobnosti jako následek negativního působení*. 2., nezm. vyd. Liberec: Technická univerzita, 1996. ISBN 80-7083-175-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, 1999. ISBN 80-7184-803-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÝROST, Jozef a SLAMĚNÍK, Ivan (ed.). *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.

ZÁVODNÁ, Lucie Sára a FALCH, Torberg (ed.). *Výuka generace sněhových vloček: nové metody a výzvy: sborník příspěvků z kulatého stolu*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2022. ISBN 978-80-245-2452-8.

Elektronické zdroje

DVS. *Financování dětských domovů*. DVS.cz. [online]. [cit. 9. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6756953>.

Flowee.cz. *Jak to vypadá za zdmi dětského domova: Děčák není žádný strašák ani výchovný tábor* [online]. [cit. 12.11.2024]. Dostupné z: <https://www.flowee.cz/civilizace/13759-jak-to-vypada-za-zdmi-detskeho-domova-decak-neni-zadny-strasak-ani-vychovny-tabor>.

Národní pedagogický institut České republiky. (n.d.). *Dětské domovy se školou*. Poradenství [online]. [cit. 27.12.2024]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/detske-domovy-se-skolou>.

Národní pedagogický institut České republiky. (n.d.). *Výchovné ústavy*. Poradenství [online]. [cit. 27.12.2024]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/vychovne-ustavy>.

Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, § 8 odst. 2. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

Zákon č. 563/2004 Sb. Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, § 2 odst. 1. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník	64

Představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti – Dotazník

Dobrý den,

děkuji Vám za ochotu zapojit se do dotazníkového šetření zaměřeného na téma **Představy dětí z dětských domovů o své budoucnosti**. Tento dotazník si klade za cíl lépe porozumět tomu, jak dospívající v dětském domově vnímají svou budoucnost a jaké mají plány.

Dotazník je anonymní a všechny poskytnuté informace budou zpracovány pouze pro účely tohoto výzkumu v rámci diplomové práce na Univerzitě Pardubice. Jeho vyplnění zabere přibližně **10 minut**.

V případě, že by Vám bylo vyplňování některé z otázek nepříjemné, nemusíte na ni odpovídat. Odpovědi na otázky jsou dobrovolné.

Děkuji za Váš čas a ochotu podělit se o svůj pohled na toto téma.

S pokračováním ve vyplňování dotazníku automaticky souhlasíte s účastí ve výzkumu.

1) Kolik je ti let?

- a) 15
- b) 16
- c) 17

2) Jakého jsi pohlaví?

- a) Žena
- b) Muž
- c) Jiné

3) Jak si představuješ zaměstnání, kterým se chceš živit? (volná odpověď)

4) Jaké vzdělání potřebuješ ke své vysněné práci?

- a) Základní vzdělání
- b) Středoškolské vzdělání s výučním listem
- c) Středoškolské vzdělání s maturitou
- d) Vyšší odborné vzdělání

e) Vysokoškolské vzdělání

5) Jaké vzdělání potřebuješ ke své vysněné práci?

a) Do 20 000 Kč

b) Do 30 000 Kč

c) Do 40 000 Kč

d) Do 50 000 Kč

e) Nad 50 000 Kč

6) Jakou máš představu o svém partnerském životě?

a) Život s partnerem

b) Život bez partnera

c) Život s vícero partnery

7) Chtěl/a bys založit rodinu a kdy?

a) Ano, nejpozději ve 25 letech

b) Ano, nejpozději ve 35 letech

c) Ano, později než ve 35 letech

d) Ne

8) Je pro tebe v partnerství důležité uzavření sňatku?

a) Ano

b) Ne

9) Kolik dětí bys chtěl/a mít?

a) 1

b) 2

c) 3

d) Více než 3

e) Žádné

10) Zvažoval/a bys možnost náhradního rodičovství (adopce, pěstounská péče)?

a) Ano, adopci

b) Ano, pěstounskou péči

c) Ano, obě formy

d) Ne

11) Kde bys chtěl/a bydlet?

a) Na vesnici

b) Ve městě do 10 000 obyvatel

- c) Ve městě do 50 000 obyvatel
- d) Ve městě nad 50 000 obyvatel

12) Chtěl/a bys bydlet sám/sama, a nebo s někým dalším?

- a) Sám/sama
- b) S partnerem
- c) S rodinným příslušníkem
- d) S jiným spolubydlícím

13) Představuješ si život v rodinném domě, ve vlastním bytě, nebo v podnájmu?

- a) Rodinný dům
- b) Vlastní byt
- c) Podnájem